

HABERLER

Ocak 2001, Sayı: 11

Editörden

Bütün olumsuzlukların geride kalmış olması dileğiyle sunuyoruz yeni "haberleri". Sizler için yine dopdolu bir bülten hazırladık.

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nden Eric Jean'ın "Demir" konulu baş makalesinde, Anadolu'da demir buluntu ele geçen merkezleri, madenin işlenişindeki öncelikleri ve teknik gelişimini, ayrıca konuyla ilgili bazı farklı görüşleri içeren toplu bir değerlendirme bulacaksınız.

"Kitap Dünyasından" bölümünde, bültenimizin 6, 9 ve 10. sayılarında olduğu gibi, ülkemizde Eskiçağ Bilimleri alanında basılan en yeni yayınların listesine ve bazıları hakkında genç arkadaşlarımızın hazırladığı kısa tanıtım yazılarına yer verdik. Listedeki yeni yayınların ve bunları basan yayınevlerinin gün geçtikçe artan sayısı, arkeolojiye ilgi duyan okuyucu kitlesi ve eski eserler konusunda duyarlı bir kamu oyu oluşması gibi beklentilerimizin çok da ütöpik olmadığına işaret etmesi bakımından sevindiricidir.

"Kazı - Araştırma" başlığı altında, ülkemizde yapılan tüm kazı ve araştırma çalışmalarının sayısal verileri ve Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yayınları, Genel Müdür Dr. Alpay Pasinli'nin kaleminden verilmektedir. Arkasından büyük bir bölümü Enstitü üyesi olan bilim adamları tarafından yapılan 2000 yılı çalışmalarının sonuçları duyurulmaktadır.

Sayın Üstün Çelikler, "Arkeolojide Bilgisayar Kullanımı" başlıklı yeni yazısında, haritacılık, çizim, rekonstrüksiyon, arşiv ve eğitim gibi konuları arkeolojik çalışmalarla birlikte ön plana çıkaran ilginç yeni siteleri tanıtmaktadır.

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü ile ilgili gelişmeleri ise "Enstitüden" bölümünde bulacaksınız. Kitap değiş tokuşu yaptığımız kurumlar ile kütüphanemize yeni gelen kitaplar, Enstitü evi konusundaki güzel haberler ve yardımlarını şükranla karşıladığımız sponsorlarımız bu başlık altında verilmiştir.

Yer darlığı yüzünden bu sayıda duyuramadığımız, yüksek lisans ve doktora tezlerinin listelerini bir sonraki bültende (Mayıs, 2001) vermeyi planlamaktayız.

Son olarak bültenimizin sponsorluğunu kabul eden dostumuz Sayın Bülent Akbaş'a ve bölgelerindeki yeni kitap isimlerinden haberdar olmamızı sağlayan Engin Akdeniz ve Turgut Yiğit'e teşekkür ederiz.

Daha güzel "haberler"de buluşmak ümidiyle...

Kemalettin Köroğlu

Arkeolojik Belgelere Göre Hititler'de Demir

Éric Jean

Bu sunu, Fransızca yazmış olduğumuz bir makalenin kısa bir özetidir (Huysecom, É. (Ed.), *L'Afrique et le bassin méditerranéen: aux origines de la métallurgie du fer*, Uluslararası Arkeoloji Yuvarlak Masa Tebliğleri, Cenevre, 4-7 Haziran 1999, Mediterranean Archaeology, 13, yayında). Tek tek merkezlere ve nesnelere göre yapılan analizlerin ayrıntısı ve bibliyografik referanslar için bu makaleye başvurulabilir. Hitit metinlerine göre demirin incelenmesi de adı geçen Yuvarlak Masa'da Jana Souckova'nın verdiği ve Actes'larda yayınacak olan tebliğin konusuydu.

Demir, yer kabuğundaki madenler arasında en bol olan kimyasal elemanlardan biridir (%7, bakırdan 10.000 kez daha çok). Anadolu'da gerçekleştirilen maden araştırmaları, önemli ölçüde demirden yararlanma potansiyelinin varlığını ve bunun, bakır ve dolayısıyla bronzdan da üstün olduğunu doğruladı. Anadolu içerisinde dağılmış olan bölgesel maden yatakları, Antik Çağ'da nispeten düşük fiyata çok miktarda maden sağlanabilen yerel yatakların işlenme olanağını ortaya koyar. Maalesef şimdiye kadar M.Ö. II. bin yıla tarihlenen demir madeni yataklarının işlenmesine ilişkin hiçbir iz ortaya çıkartılmadı.

Hititlerdeki demirden söz etmek, onlara atfedilen yapım ve ticaretinin yetki ve tekeli konusunda bir miti çağrıştırmaktadır. Pek çok yazar, tıpkı III. Hattuşili'nin Assur kralına, olasılıkla I. Şalmaneser'e (M.Ö. 13. yy ortası) yazmış olduğu bir mektubun ifadelerinde olduğu gibi, bir metnin hatalı yorumuna dayanarak, Hititlere maledilen prestiji açıklamaktadır. Bu prestij, bazı Hitit metinlerinde demir nesnelerin sık sık geçmesi ile de güçlendirilmiştir (tahtlar, asalar, heykeller, silahlar, kült eşyaları vs.). Demirin keşfi veya üretim "sırrının" elde bulundurulması, Hititlere askeri bir üstünlük vermiş olacaktı. Yayılmacı bir teoriye göre, Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, bu sır Yakın Doğu'nun diğer halklarına aktarılmış olmalıdır. Bu "tekel" ve "sır" kavramları günümüzde, araştırmacıların pek çoğu tarafından terkedilmiştir.

Teknik görüş açısından, Hititlerin, demir madenciliği alanındaki yeteneğinin düzeyinin değerlendirilmesi, farklı tipte araştırma ve laboratuvar analizlerine dayanan, ürünün incelenmesi (demir, çelik), yapım tekniği (redüksiyon, karbonlaştırma), yer kabuğunun kökeni veya madenlerin meteorik oluşlarına göre yapılır. Sosyo-ekonomik planda, malzemelerin sayısal ve bileşim yönünden incelenmesinden (arkeolojik bağlama göre işlev ve kullanım) sonra, Hititleri, ilk demir nesnelerin kesin olarak ortaya çıktığı M.Ö. III. bin yıl ile, adını verdiği ve öncelik hakkına sahip olduğu M.Ö. I. bin yılın ilk yarısı arasındaki zaman dilimine, bir başka deyişle Anadolu'da demir metalurjisinin gelişimi çerçevesine yerleştirmek gerekir.

Günümüzde kazılarda bulunmuş demirden nesnelerin sayısını kesinlikle hesaplamak olanaksızdır. Dikkat edilirse kimyasal nedenle aşınmış, çok kötü durumda olan küçük parçalar yayınlarda pek sık yer almazlar. Bazıları ise temizlenmeyi veya araştırmayı beklediğinden, ancak çok sonra yayınlanırlar. Sistematik olmaktan uzak olan analizler, özellikle eski iseler, çok zaman bu nedenleri artırır. Bazı nesneler kayba uğrarken, diğerleri yeni bir araştırmadan sonra demir niteliğini kazanırlar. Diğer taraftan nikel oranının değerlendirilmesindeki hatalar, bazı nesnelerin demirin meteorik kökenini kabul etme hatası ile sonuçlanır. Yalçın'ın hatırlattığı gibi (*An.St.* 49, 1999: 180) analiz edilmiş bazı nesneler arasında, örneklerin çoğu %3'den aşağı nikel oranını gösterir ve "%5 nikelden daha azını içeren bu nesnelerin, meteorik kökenli olmadıkları genellikle kabul edilir". Nikelin varlığının hızla artışı, meteorik kökenli olduğunu belirtmek için yetersizdir. Meteorun karakteristiği olan tanelerin yapısını görmek için metalografik ve spektrum analizi yapılması gerekir. Ayrıca bir ya da diğer makalede bazen verilerin de belirsiz olduğu görülür: böyle bir nesne burada söz edilmiştir, ancak orada yoktur; varlığı gerçekliği veya demir nesnenin kalitesi eklenmiş olmayabilir; nesneye ilişkin terminoloji veya referanslar değişirler. Bir yazarın hataları, bir diğeri tarafından tekrarlanır, böyle bir sentez, daha eski olan diğeri üzerine böylece dayandırılır vs. Herşeye karşın, tamamen bu arkeolojik veriler ile geçici bir tablo çizmeyi deniyoruz.

İlk Tunç Çağı için, 7 tanesi analiz edilmiş ve 1 tanesi analiz edilmekte olan toplam 12 nesneyi hesaba katıyoruz. Onlardan 5 tanesi süs eşyalarından oluşmaktadır: bir bilezik (Tilmen Höyük), iki iğne, bir pendentif (Alaca Höyük) ve bir yüzük (Tepecik). Bunun dışında 2 silah (hançer, Alaca Höyük'ten); bir "sınıflandırılmamış" kitle (Troia); 4 belirlenmemiş nesne (Alaca Höyük, Tarsus, Tepecik ve Boğazköy'den bir çelik parça) bilinmektedir. Mezarlardan ve hazinelerden gelen buluntuların çoğu ve diğer değerli

malzeme ile bağlantılı olarak yapılmış olan silahlar, esas olarak, bu nesnelerin günlük kullanımlar için olmadıklarını göstermektedir. Sayıları, doğası ve bulunuşu ile, demirden yapılan nesnelerin, ayrı ayrı yararlanılan çok değerli bir malzeme olduğunu akla getirir. 12 sayısı ancak çok geçici bir tahmin olabilir; kazılan merkezler ve analiz edilen demir nesneler yaygınlaşmaktadır. Her ne olursa olsun, oran olarak bronz eşyalar çoğunluktadır. Öyle görünüyor ki, İlk Tunç Çağı'ndan itibaren, demir nesneler maden filizinin redüksiyonundan sonra üretilmişlerdir. Ancak hepsinde demir filizi söz konusu mudur? Ortada, kararlaştırılmış ya da tesadüfi sonuçlar mı vardı? Demirli bakır filizinin redüksiyonu ile elde edilen bir demir madeninin varsayımı çok zaman ön planda tutulmuştur. Maalesef, bu devirde nesnelerin üretimi ve işlenmesi konusunda çok bilgimiz yoktur. Çeliğe gelince, bulunmuş olan tek nesne dışında, karbonlaştırma sürecinin varlığını gösteren herhangi bir gösterge yoktur. Bu konuda "analizlere göre hem meteorik ve hem de demir filizinden eritilerek madenin elde edilmesi birlikte uygulanmaktadır" diyen Waldbaum'un tahmini (Wertime, H. T.-J.D.Muhly (Ed.), *The Coming of the Age of Iron*, 1980: 72-73) demirin kökeni ile ilgilidir; üzerlerinde analiz yapılan dört nesneden üçü, onların meteorik olduğu düşüncesine uygun düşer. Onun sonuçları, yaptığı bir hesap hatası ve bu üç örneğe dayanıyordu. Aslında bunların tek birinin bile meteorik kökenli olduğu kesin değildir.

Orta Tunç Çağı için, hiçbirisi analiz edilmemiş olan demirli 5 nesneyi sayabiliriz. İki süs eşyası söz konusudur: biri iğne (Alişar Höyük'ten, bronzdan bir iğnenin enkrüstasyon tekniği ile yapılmış demirli baş kısmı) ve fildişinden yapılmış tek parça halinde bir kutu (Acemhöyük'te bulunmuş, üç yatay seri halinde, enkrüstasyon tekniği ile demirden dokuz çivi ve ona alternatif olarak, kutunun üç yüzünün merkezi kısmı üzerindeki lapis lazuliden iki çivi). Ayrıca 1 "sınıflandırılmamış", olasılıkla bir silah için yararlanıldığı sanılan ok ucu için bir bağlantı (Alişar Höyük'ten); belirlenmemiş 2 nesne (Alişar Höyük ve Kusura) bilinmektedir. Toplam olarak, kazılardan raslantı sonucu çıkmış veya daha önceki kısa dönemle ilgili olan az sayıda buluntu, bize demir kullanımının geçici olarak azaldığını düşündürmektedir. Anadolu için yeni veriler, bu dönemdeki ilk yazılı belgeler olan Eski Assur belgelerinin ortaya çıkmış olmasıdır. Bütün bu metinlerde demir, altından çok da ender ve değerli bir maden olarak geçmektedir.

Son Tunç Çağı için en az 37 nesne üzerinde tartışabiliriz. İlk sırada belirlenemeyen nesneler, silahlar (8) ve aletler (8), sonra da "sınıflandırılmamış" (4: onların maden curufları ve *speiss*) ve son olarak bir süs eşyası bulunduğuna göre, bunların tipolojik dağılımı, daha

önceki dönemlere bağlı olarak bir değişim göstermektedir. Bununla beraber, belirlenememiş olanların önemli bir kısmının (16), sayılmış nesnelerin %40'ından fazlası olduğunun altını çizmek gerekir. Buradaki örneklerden, küçük baltalar gibi bir kısmının da işlevlerini anlamak her zaman mümkün değildir. Bazı silah ve aletlerin günlük kullanım için olmadığı açık olduğundan, değişimin fazlaca yaşanmadığı söylenebilir. Alaca Höyük'ten bir çivi, bir demir mızrak, bir ok ucu, dikdörtgen uçlu bir kol, dairesel bir levha parçası, baltaya benzeyen bir nesne, bir damga mühür, yarım halka şeklinde bir nesne ve iki parça gelmiştir. Boğazköy'den gelen bir makas, 2 baltacık, 2 demir mızrak, bir halka ve bir düzine parça içinde 2 değnek, demir curuf ve bir speiss parçası sayılabilir. Bu listeye, demirden yapılmış pek çok nesneyi, yeni çıkartılmış maden curuflarını ve analiz edilmekte olan, ancak sayı ve tariflerini bilmediklerimizi de eklemek gerekir. Korucutepe'de minyatür bir balta, bir veya 2 zırh parçası ve bir değnek bulunmuştur. Tell Açana'da 2 ok ucu, bir spatül ve bakır parçaları ile karışmış birkaç parça çıkmıştı. Tepecikte bir alet ve 3 parça; Beşiktepe'de bir kesici bıçak kenarı, Kaman-Kalehöyük'te bir bıçak, 2 parça ve bir maden curufu. Kaman - Kalehöyük ile ilgili çalışmaların çoğu Japonlar tarafından yayınlandıkları için, demirden yapılmış nesnelerin sayı ile kalitelerini değerlendirmek bizim için zordur. Bununla beraber Akanuma'nın İngilizce raporunun (*Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan* 8, 1995: 59-88) anlaşılması ile demir metalurjisinin orada oldukça gelişmiş olduğu görülmüştür. Yazar curufların bileşimi ve madensel olmayanların kapsamı yanında, II. bin yılın nesneleri ve Phryg Çağı nesneleri arasında paralellik kurarak, Phryg Çağı boyunca çeliğin üretim metodunun önceden bilindiği ve Hitit döneminde yararlanıldığı varsayımını dile getirir.

Son Tunç Çağı'na ilişkin demir nesnelerin sayısının, aslında burada söz ettiklerimizden daha çok olduğunu kolaylıkla düşünebiliriz. Buna karşılık, eğer tüm bu nesneler analiz edilmiş olsalardı, sayıları daha da indirilebilirdi. Gerçekte, 37 parçanın sadece üçte birinden pek az fazlasını oluşturan 13'ü incelendi ve analiz edildi. O halde 24'ü analiz edilmemiştir. Toplam 17 analiz edilmiş nesnenin 4'ünün demirden olmadığı bilinmektedir ve bunlar eski kazılardan gelmektedir. Bununla beraber, demirden olduğunu düşünmüş olduğumuz 24 analiz edilmemiş nesne için ne diyebiliriz? Bundan sonra demir madenine doğrudan redüksiyon metodunun uygulanması bir beceri gibi görünüyor. Eğer Kaman-Kalehöyük nesneleri üzerinde gerçekleştirilen analizler yeniden başlarsa, karbonlaştırma süreci anlaşılmış olacaktır. Bu teknik bilgi, dövme çelik nesnelerin üretimi için

gereklidir. Bu sonuncuların sayısı, onların kesin işlevlerini anlamaya kalkışmamız için çok yetersizdir. Gitgide daha çok yapılmasına karşılık, laboratuvar analizleri, Hitit Krallığı'nın tümündeki teknolojik beceriyi anlamak için yetersiz kalmaktadır. Bir merkezden diğerine, bir bölgeden bir başkasına maden yataklarının ve redüksiyon sitlerinin sınırlı olduğu oranda, yukarda işlemsel ve dövme atölyesi zinciri, aşağıda keşfetmek kalıyor. Hitit döneminde demir metalurji malzemesinde gerçekleşen gelişme, eski teknolojik gelişmenin ampirik yapısı çerçevesinde anlaşılmalıdır. Günlük kullanılan bazı nesneler demirden yapılmış olsalar bile, M.Ö. II. bin yıl süresince oluşan köklü bir değişimin temsilcileri olarak görülemezler. Çeşitli merkezlerden edinilmiş nesnelerin katalog ve listelerinden, kullanılan eşyaların büyük bir kısmının bronzdan olduğu görülmektedir. Demirden olanlar enderdir! Bu açıdan, Hitit İmparatorluk Dönemi dahil, tüm Hitit dönemi Tunç Çağı'na aittir.

Anadolu'da araç ve gereçler ile silahların yapımı için gerekli bronz endüstrisinden, demir endüstrisine dönüşüm Orta Demir Çağı'nda (M.Ö. IX, VIII, VII. yy'larda) gerçekleşti. Bu dönemde demir üretimi boldur ve bazen "endüstriyel aşama"ya erişmiştir. Bu evrimi en çok temsil eden merkezler, başlıca iki kültür dünyasına bağlıdır: Phryg ve Urartu. Örneğin Gordion, Kaman - Kalehöyük, Alishar Höyük, kuşkusuz Kınık, Korucutepe, Çavuştepe ve Yukarı Anzaf Kalesi'ni belirtmeliyiz. Van Gölü çevresinde yürütülen maden araştırma çalışmaları, pek çok redüksiyon merkezinin tanınmasına izin verdi. Eğer Karagündüz, Van Kalesi ve Dilkaya höyükleri, klasik Urartu çağında, yani Orta Demir Çağı'nda belirleyici bir rol oynuyorlarsa, Erken Demir Çağı'nda iskan edilmemiş görünüyorlar. Buna karşılık Karagündüz, Ernis ve Dilkaya nekropoller, kazı başkanları tarafından Erken Demir Çağı'na tarihlenmektedir. Değerlendirmelere göre mezar mimari incelemeleri içerisinde cenaze töreni uygulamaları, metalurji ve keramik buluntuları, Van Gölü ve Erçek Gölü çevresi özelliğine sahiptir ve bunların maddi kültürleri ise, Urartu uygarlığının habercileridir. Karagündüz, Ernis ve Dilkaya mezarlıklarının sakinleri, M.Ö. XIII. yy'da, Assur Krallığı kaynaklarında Ur(u)atri adı ile geçen çoban kabilelerden oluşan bir halk ile ilişkilendirilmektedir. Bu ilginç varsayımdan hareketle, yorum yapmaksızın, Van bölgesinin, Erken Demir Çağı'na tarihlenen demir metalurji örneklerini bize sağlamış olduğunu belirtmeliyiz (V. Sevin, *An.St.* 49, 1999: 159-164; O. Belli, *An.Ar.* XIV, 1996: 161-182). Fırat'ın batısındaki Arslantepe, Alaca Höyük, Boğazköy, Kültepe, Karkamış, Tell Açana gibi önemli merkezler de, Erken Demir Çağı'na tarihlenen demir nesneleri sağlamış olabilirlerdi. Ancak buralarda çoğu zaman eski kazılar ve kronolojik olarak belir-

lenememiş olan arkeolojik yapı katları söz konusu olduğundan, bu konuyu belirginleştirmek zordur. Son zamanlarda Boğazköy'de Büyükkaya'da pek çok demir curufu ve bir metalurji atölyesi bulunmuştur. Bunlar M.Ö. XI. yy'a tarihlendirilmiştir. Ancak kazı alanının dar tutuluşu ve demir curuflarının diğer curuflara göre oranının tahmin edilme zorluğu, metalurjik endüstrideki olası değişime ilişkin erken sonuca varmayı engellemektedir. Demir curufları Porsuk'ta ise Hitit katından hemen sonraki, M.Ö. XII. yy'a tarihlenebilecek bir tabakayla ilişkili olarak bulundu. Bununla beraber, tarihlenmeleri kesin değildir. Daha kesin olanlar ise Kaman - Kalehöyük II d katına ilişkin analiz edilmiş 2 parça ve bir curuftur. Waldbaum ise, M.Ö. XI-X. yy için demir bulunan Assarlık, Tarsus, Sardes ve Iasos'tan oluşan 4 merkez belirtmektedir. Van bölgesi dışında da Anadolu merkezleri M.Ö. XII., XI. ve X. yy'lara tarihlenebilen az sayıda demir nesne sağlamıştır. Araştırmaların gelişmesi, metalurjik malzemenin gelişiminin daha kesin olarak evrimleşmesine temel olacak olan Erken Demir Çağ kronolojisini oluşturmayı sağlayacaktır ümidindeyiz. Çünkü konunun uzun teknolojik sürecinde Erken Demir Çağı, birinci derecede önemli olan bir ara devir olarak kalmaktadır.

Hitit İmparatorluğu 1200'lerden az sonra yok oldu ancak Luwi dili ile onun dayanağı olan hiyeroglif yazısı aracılığıyla, hem artistik ve hem de yazılı anlatım konusunda, kültürel bir sürekliliğin izleri Geç Hitit krallıklarında güçlü olarak ortaya çıktı. Kargamış ve Malatya'nın Geç-Hitit hükümdarlarını, Hitit İmparatorluğu'nun yeni ardılları yaparak, sülaleye ilişkin bir süreklilik de kanıtlanmış oldu. Ayrıca Demir Çağı'nın birkaç kralı, Hitit İmparatorluğu'nun önemi ne dikkat çekecek şekilde "Büyük Kral" ünvanını kullandılar. Eğer Tunç Çağı'nda Hitit madenciliği gelişmiş ise, Geç-Hititlerde bu demir metalurjisinin ilerlemiş bir teknolojisinin varlığına ilişkin izler bulunabilir mi? Ne yazık ki toprak altından çıkarılmış olan malzeme enderdir. Kargamış ortostatı üzerinde tasvir edilen kılıçlar ile Alişar IV'de bulunan bir demir kılıç arasında Darga tarafından (*Hitit Sanatı*, 1992:265, şek. 271;274) yapılan ilginç kıyaslama, bizi tekrar Orta Demir Çağ sonuna (M.Ö. VIII. yy sonu) götürür ve Geç Tunç Çağ'a veya Hititlere çıkan olası bir gelenekten doğmuş bir Phryg atölyesinde üretilmiş bir silahı telkin eder. Demir metalurjisi bakış açısından, Geç Tunç Çağı'nın Hititleri ile Demir Çağı'nın Geç Hititleri arasında doğrudan bir bağlantı kurulamaz.

Sonuç

Hititlerin II. bin yıldaki demir üretim kapasiteleri konusundaki bilgimiz, nesnelerin tam olarak hesa-

planma olanaksızlığı, çok az olan örnekleme, analizlerin ve güvenilir bilgilerin eksikliği ile bulunmayan yerleşmeler yüzünden çok sınırlı kalmaktadır. Onların demir madeni filizinin reduksiyonunu yapmak gibi bazı becerileri olduğunu ve aralarında yetenekli demircileri bulunduğunu düşünebiliriz. Belki de önceleri uzmanlaşmış bir metalurji endüstrisini geliştirmişlerdi. Onlar ayrıca çelik üretimi de yaptılar. Kaman - Kalehöyük'te geliştirilmiş olan yeni araştırmalar ayrı tutulursa, Hititlerin karbonlaştırma sürecini anlamış oldukları kesin değildir. Karbonlaştırma süreci ritüel ve dekoratif objeler dışındaki günlük kullanım malzemelerini üretebilmek için gereklidir. Öte yandan, bu devirde meteorik demirden yararlanılması da yerleşmiş bir alışkanlık değildi. Kapasitesi ne olursa olsun, Hititler demiri sürekli kullanım amacıyla seçmediler. Bu alanda bronz tercih ettikleri malzeme olarak kaldı. Anadolulu materyalin üretiminde köklü bir değişme, IX. yy'da Orta Demir Çağ başlangıcında oldu. Ancak Erken Demir Çağı'nın arkeolojik belgeleri ilki bronz metalurjik endüstrisine, ikincisi ise demire dayanan kademeli geçişi anlamak konusunda yetersizdir. Hiçbir şey, Hititlerin bu değişikliğe katkıda bulunmuş olduklarını göstermez. Ekonomik zorunluluk, Waldbaum tarafından, bu değişimi açıklamak için başvurulmuş bir nedendir. Gerçekte XII. yy boyunca ortaya çıkan karışıklıklar, kalaydan yapılan gereçlerde bir kopukluğa yol açtı. Bu durum ise, bronz endüstrisi için çöküş, ancak pek çok demir madeni yatağında ise bir gelişme olması ile açıklanabiliyordu. Bu yorum, Anadolu'da mevcut olan ve Tunç Çağı'nda üretilmiş çok iyi kalitede arsenikli bronz nesnelerin varlığı nedeniyle pek sağlam temele dayanmamış gibi görünmektedir. Ayrıca, bronzun Anadolu'da aniden kaybolmadığını ve onun üretiminin yüzyıllar boyunca önemini yitirmedikçe unutmamak gerekir. Belki de bu gelişimde tek değil, pek çok neden vardı. İşte önerilen bir senaryo: dramatik olaylara bağlı olan düzensizlikler, kuşkusuz halkların kaçıp gitmesi, bazı gizemli olaylar ve yeni yaşam koşullarına uyarlamalar ile oluştu. Bazı topluluklar silah ile araç ve gereçler yapmak için, yerel demir maden yataklarını ve daha önceki bir beceriyi ellerinde tuttular. Örgütlenme ve stabilize eksikliği yüzünden, bu topluluklar büyük ölçüde bir üretimi sürdüremediler, belki de her şeyden önce doğrudan gereksinimleri için düşündükleri ürünlerle yetindiler. Zamanla ve demir üretimi sayesinde, bu madenin niteliklerini öğrendiler ve ona karbon eklemenin önemi konusunda bilinçlendiler. Bu etkili ve dayanıklı ürünün seçimi, bizzat onun tarafından kabul ettirilmişti. Gelecek buluntuların, aktarılmış ve gelişmiş becerinin kökeni veya kökenleri ile bu süreçte Hititlerin payının olup olmadığını anlamamızı sağlayacağını ümit edelim.

Fransızca'dan çeviren Nuray Yıldız

Yeni Yayınlar

- Aksoy, Y., *Matematik (ve) Tarihi, İlk Uygarlıklar ve Antikçağ M.Ö. 5000-M.S. 500*, İstanbul 1999, Yıldız Üniversitesi Y.
- Aktan, H.- O. Aktan, *Olympos ve Khimaira. Doğu Likya'nın Dünü ve Bugünü*, Ankara 2000, İmaj Y.
- Akurgal, E., *Ege. Batı Uygarlığının Doğduğu Yer*, İzmir 2000, İzmir Büyükşehir Belediyesi Y.
- Alioğlu, E. F., *Mardin, Şehir Dokusu ve Evler*, İstanbul 2000, Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı Y.
- Anlağan, T., *Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kaseler ve Kabartmalı Kaplar, Sadberk Hanım Museum Moldmade Bowls and Related Wares*, İstanbul 2000, Vehbi Koç Vakfı Y.
- Arslan, M., *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul 2000, Arkeoloji ve Sanat Y.
- Aslanapa, O.-E. İhsanoğlu (Yayına Haz.), *Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*, İstanbul 2000, İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı Y.
- Ateş, M., *Mythology and Symbols, Symbols of Goddess and Fertility*, İstanbul 1998, Symbol Y.
- Başaran, C., *Anadolu Kompozit Başlıkları*, İstanbul 1999, Arkeoloji ve Sanat Y.
- Başaran, S., *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu*, İstanbul 2000, Graphis Y.
- Bean, G. E., *Eskiçağ'da Güney Kıyılar* (Çev. İ. Delemen), İstanbul 1997, Arion Y.
- Bean, G. E., *Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi* (Çev. P. Kurdoğlu), İstanbul 2000, Arion Y.
- Belli, O. (Ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, Ankara 2000, İstanbul Üniversitesi Y.
- Blanck, H., *Antikçağ'da Kitap* (Çev. Z. A. Yılmaz), Ankara 2000, Dost Kitabevi Y.
- Brown, P., *Geç Antikçağ'da Roma ve Bizans Dünyası* (Çev. T. Kaçar), İstanbul 2000, Tarih Vakfı Yurt Y.
- Can, Ş., *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul 1997, İnkılap Kitabevi Y.
- Çelgin, G., *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*, İstanbul 2000, Arkeoloji ve Sanat Y.
- Çevik, N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Ankara 2000, Türk Tarih Kurumu Y.
- Çığ, M.İ., *Hittitler ve Hattuşa*, İstanbul 2000, Kaynak Y.
- Deighton, H. J., *Eski Atina Yaşantısında Bir Gün*, (Çev. H. K. Ersoy), İstanbul 2000, Homer Kitabevi.
- Doğer, L., *İzmir Arkeoloji Müzesi Örnekleriyle Kazıma Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri*, İzmir 2000, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Y.
- Donbaz, V., *Çivi yazılı Belgeler, Cuneiform Texts in the Sadberk Hanım Museum*, İstanbul 2000, Ege Y.
- Erginöz, G. Ş., *Hittitlerde Anatomi ve Tıp*, İstanbul 1999, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Y.
- Ertuğrul, İ., *Kurtarılmayı Bekleyen Tarih, Antik Kent Hasankeyf*, İstanbul 2000.
- Grant, M., *Roma'dan Bizans'a*, (Çev. Z. İlkelen), İstanbul 2000, Homer Kitabevi.
- Huot, J.L., *Kentlerin Doğuşu*, İstanbul 2000, Homer Kitabevi.
- Işık, F., *Doğa Ana Kubaba/Tanrıçaların Ege'de Buluşması*, İstanbul 1999, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Y.
- Kaya, M. A., *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir 2000, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Y.
- Kılıç, H., *Batıda Kadın ve Cinsellik. Antikçağ'dan Günümüze*, İstanbul 2000, Otopsi Y.
- Kollektif, *Adım Adım Alacahöyük, Step by Step Alacahöyük*, Fotoğraflar Ersin Alok, İstanbul 1999, Inter Media Y.
- Kollektif, *Çorum*, Ankara 1999, Çorum Valiliği Y.
- Kollektif, *IX. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara 2000, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Y.
- Kollektif, *Türkiye'nin Antik Kentleri*, İstanbul 2000, Ekin Y.
- Kollektif, *21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 2000, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Y.
- Kollektif, *17. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara 2000, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Y.
- Kollektif, *Semra Ögel'e Armağan Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul 2000, Ege Y.
- Konuk, K.-M. Arslan, *Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri. Yüksek Erimtan Koleksiyonu*, Ankara 2000.
- Kramer, S. N., *Sümer Mitolojisi* (Çev. H. Koyukan), İstanbul 1999, Kabalcı Y.
- Kramer, S. N., *Tarih Sümer'de Başlar* (Çev. H. Koyukan), İstanbul 1999, Kabalcı Y.
- Kretzschmer, F., *Resimlerle Antik Roma'da Mimarlık ve Mühendislik*, (Çev. Z. Z. İlkelen), İstanbul 2000, Arkeoloji ve Sanat Y.
- Landels, J. G., *Eski Yunan ve Roma'da Mühendislik*, (Çev. B. Bıçakçı), Ankara 1996, TÜBİTAK Y.
- Layard, A. H., *Ninova ve Kalıntıları*, İstanbul 2000, Avesta Y.
- Maisels, C. K., *Uygarlığın Doğuşu, Yakındoğu'da Avcılık ve Toplayıcılıktan Tarıma, Kentlere ve Devlete Geçiş* (Çev. A. Şenel), İstanbul 2000, İmge Y.
- Meriçboylu, Y. A., *Antikçağ'da Anadolu Takıları*, İstanbul 2000, Akbank Y.
- Mörholm, O., *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri. Büyük İskender'in tahta çıkışından Apameia Barışı'na kadar* (İ.Ö. 336-188) (Çev. O. Tekin), İstanbul 2000, Homer Kitabevi.

- Nicol, D. M., *Bizans ve Venedik, Diplomati ve Kültürel İlişkiler Üzerine* (Çev. G. Ç. Güven), İstanbul 2000, Sabancı Üniversitesi Y.
- Nişanyan, S.-M. *Karadeniz, Meraklısı İçin Gezi Rehberi, Black Sea, A Traveller's Handbook for Northern Turkey*, İstanbul 2000, Boyut Yayın Grubu.
- Nizan, P., *Eskiçağ Maddecileri*, (Çev. A. Timuçin), İstanbul 1998, Telos Y.
- Öner, E., *Kaş-Demre Platosu'nda Fiziki Coğrafya Araştırmaları, Kyaneai Antik Kenti ve Çevresi Antalya*, İzmir 2000, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Y.
- Özet, A., *Dipten Gelen Pırlı: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Cam Eserleri*, Ankara 1998, Kültür Bakanlığı Y.
- Özgümüş, Ü., *Anadolu Camcılığı*, İstanbul 2000, Pera Y.
- Özkan, T.- H. Erkanal, *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi*, İzmir 1999.
- Özkan, T., *İzmir Arkeoloji Müzesi Seramik Kataloğu*, İzmir 1999.
- Özyiğit, S., *Foça, Phocaea*, İzmir 1999.
- Ramsay, W. M., *Tarsus* (Aziz Pavlus'un Kenti) (Çev. L. Zoroğlu), Ankara 2000, Türk Tarih Kurumu Y.
- Rich, J. *Geç Antik Çağ'da Kent*, (Çev. S. Güven - E. Güven), İstanbul 2000, Homer Kitabevi.
- Rumscheid, F., *Küçük Asya'nın Pompeisi Priene Rehberi* (Almanca'dan Çev. S. Bulgurlu), İstanbul 2000, Ege Y.
- Scherrer, P. (Yayına Haz.), *Efes Rehberi*, İstanbul 2000, Ege Y ve Avusturya Arkeoloji Enstitüsü Y.
- Sözen, M. (Ed.), *Kapadokya*, İstanbul 1998, Ayhan Şahenk Vakfı Y.
- Starr, C., *Antik Çağda Deniz Gücü* (Çev. G. Ergin), İstanbul 2000, Homer Kitabevi
- Swaddling, J., *Antik Olimpiyat Oyunları*, (Çev. B. Gürün), İstanbul 2000, Homer Kitabevi.
- Tanırdı, O.-M. Özbaşaran vd., *Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2000, Marmara ve Ege Bölgeleri*, İstanbul 2000, TASK Vakfı Y.
- Taşkın, S., *Anadolu Kültürünün Gizli Tarihi, Mysia ve Işık İnsanları*, İstanbul 1998, Sel Y.
- Thilly, F., *Felsefenin Öyküsü I. Yunan ve Ortaçağ Felsefesi*, (Çev. İ. Şener), İstanbul 2000, İzdüşüm Y.
- Topouzis, K., (Hazırlayan) *Antik Yunan Lirikleri I. Skolia - Laika*, (Platon, Aristoteles), (Çev. K. C. Çetinkaya), Ankara 2000, Öteki Y.
- Topouzis, K. (Hazırlayan) *Lirik Yazıtlar. Antik Yunan Lirikleri II*, (Çev. C. Çetinkaya), İstanbul 2000, Öteki Y.
- Tulay, A. S., *Commagene Nemrut*, İstanbul 2000, Turing Y.
- Tuna, C., *Mağaradan Kente Anadolu'nun Eski Yerleşim Yerleri*, İstanbul 2000, İletişim Y.
- Tuna, N.-Öztürk, J. (Ed.), *Ilisu ve Kargamış Baraj Göl-leri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1998 Yılı Çalışmaları, Salvage*

Project of the Archaeological Heritage of the Ilisu and Carchemish Dam Reservoirs Activities in 1998, Ankara 1999, ODTÜ TAÇDAM Y.

- Umar, B., *Kilikia, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İstanbul 2000, İnkılap Y.
- Uzel, İ., *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*, Ankara 2000, Türk Tarih Kurumu Y.
- Ülkecul, C., *8200 Yıllık Bir Harita Çatalhöyük Şehir Planı, An 8200 Year old Map The Town Plan of Çatalhöyük*, İstanbul 1999, Dönence.
- Ünal, A., *Hittite and Hurrian Cuneiform Tablets from Ortaköy (Çorum) Central Turkey*, İstanbul 1998, Simurg Y.
- Vernant, J.P., *Eski Yunan'da Söylem ve Toplum*, (Çev. M.E. Özcan), Ankara 1996, İmge Kitabevi Y.
- Yavi, E.- N. Yavi, *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında İçel*, İçel 1998, İçel Valiliği Y.
- Yıldırım, R., *Başlangıçtan Aydınlanma Dönemine Kadar Uygarlık Tarihi (Ders Notları)*, İzmir 2000, Tutubay Y.
- Yıldız, N., *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara 2000, Türk Tarih Kurumu Y.
- Yörük, T., *Yunan Mitolojisinde Aşk*, İstanbul 2000, Türkiye İş Bankası Kültür Y.
- Zehiroğlu, A. M., *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz*, İstanbul 2000, Çivi Yazıları Y.

Kemalettin Köroğlu- Ali Akkaya-Filiz Dingil

Birkaç Yeni Yayın

Uzel, İ., *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*, Ankara 2000, Türk Tarih Kurumu Yayınları VI. Dizi-Sayı 55, XIX + 318 sayfa, 143 levha, bibliyografya, indeks, ISBN 975-16-1224-1.

1983 yılından beri antik tıp aletleri konusunda gerek yurt içinde gerek yurt dışında çeşitli çalışma ve araştırmalar yapan İter Uzel'in bu kitabı, bu konuda bugüne kadar yaptığı tüm çalışmalarını ve sonuçlarını bir araya toplayan, çok geniş bir araştırmanın ürünüdür. Antik tıp literatürünün de (Hippokrates, Galen vb. antik çağ yazarlarının eserleri) incelendiği bu çalışmada, Pompei ve Efes gibi tıp aletleri açısından zengin mezar buluntularından çıkarılan ve bazıları ilk defa bu kitapta yayınlanan, Prehistorik Çağ'dan Geç Roma Çağı sonuna kadar Anadolu'da kullanılan tıp aletlerine yer verilmiştir.

Önsöz, Kısaltmalar, 5 bölüm, Katalog, Kaynaklar, İndeks ve Levhalar bölümlerinden oluşan eserin "Antik Tıp'ta Hastalık Tedavisi ve Alet Kullanımı" başlığını taşıyan ilk bölümünde antik tıp ve özellikle alet kullanımı ile ilgili genel bilgiler verilmiş, cerrahinin ortaya çıkışı ve cerrahi tedavilerden, Prehistorik Çağ'dan itibaren enfeksiyonsuz ve enfeksiyonlu yaraların iyileşmesi, eski Yunan'da gelişen tıp teorileri ve antik çağ tıbbında tedavi edilen hastalıklar (tıp aleti kullanımını gerektiren kanama tedavisi, akciğer apsesinin boşaltımı, yara pansumanı, omuz çıkığı tedavisi, kafatası yaralanmalarında uygulanan cerrahi tedaviler vb.) konularından bahsedilmiştir.

Kitabın "Antik Tıp Aletleri ile İlgili Belgeler" başlığını taşıyan ikinci bölümünde üzerlerinde çeşitli tıbbi-cerrahi alet tasvirleri bulunan rölyefler, mezar stelleri, freskler, ayrıca tıp aletleri hakkında bilgi veren primer kaynaklar olan antik yazarlara ait metinler ve çeşitli tıbbi alet buluntularına (mesane çengeli, uterus ağzı sondası, bıçaklar, kan alma kapları, kafa delgi aletleri, kerpetenler vb.) yer verilmiştir. Mesela Efes'te bir mezarda ortaya çıkarılan ve tıbbi alet buluntusu olarak idantifiye edilen 36 parçalık seride yer alan ok çıkarma kaşığı (*diokles*) ve kraniyoklastın ikinci bir örneği şimdiye kadar ele geçmemiştir. Yazar ayrıca *Pompei*, Efes, Kolophon, Bingen ve daha pek çok mezarda ortaya çıkarılan bu alet buluntularının ne zaman ve kim tarafından ortaya çıkarıldığı ve bugün bulundukları yerler hakkında da bilgi vermiştir.

Eserin "Antik Tıp Aletlerinin Yapımı" başlıklı üçüncü bölümünde ise antik çağ tıp aletlerinin yapımında kullanılan malzeme ve bunların yapım tekniği (döküm ve tavlama-döğme yöntemleri), bu aletler üzerindeki yazı ve süslemeler, bunların korunması, tarihlendirilmesi ve sahte tıp aletlerinden söz edilmektedir. Maden Çağı öncesinde çeşitli tıbbi aletlerin (spatül, bıçak, iğne, sonda vb.) yapımında materyal olarak çakmaktaşı, obsidyen, kemik ve fildişi kullanılıyordu. Maden Çağı'ndan itibaren ise başta demir, bakır ve bronz olmak üzere pirinç alaşımı, kalay, gümüş, altın, boynuz, tahta, kemik, fildişi ve çeşitli taşlardan da alet yapımında faydalanılmıştır. Bu bölümde yazar, gerçek olarak tanıtıldığı halde sahte olduğu ispat edilmiş tıp aletlerinden de bahsetmektedir. Mesela ABD. Malibu-Kaliforniya'da bulunan J. Paul Getty Museum'da sergilenen 13 aletin, Virginia Museum of Fine Arts'ta (Richmond Virginia-ABD.) sergilenen 10 bronz aletin, 1981'de *Pompei*'de bulunduğu ileri sürülen ve Basel'de piyasaya çıkarılan 12 aletin ve bunlar gibi bilimsel yayınlarla da tanıtılıp idantifiye edilen daha birçok aletin sahte olduğunun (madde analizi, tipoloji ve alet ergonomisi ve şekil karşılaştırılması yapılarak) ispatlandığından bahseder.

"Antik Tıp Aletleri" başlığını taşıyan dördüncü bölümde tıp aletlerinin sınıflandırılması yapılarak eski Yunanca ve Latince karşılıklarıyla birlikte antik çağda kullanılan dağlama aletleri (koterler), sondalar, bıçaklar, forsepsler, kan alma kapları, lavmanlar ve kanüller, diş ve kemik cerrahisinde kullanılan aletler, jinekolojik aletler ve diğer tıp aletlerinin (sünger, dikiş materyali, alet sandıkları, merhem-bıçak-ilaç kutuları vb.) özellikleri ve kullanıldıkları yerler hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Mesela Gama Koter'in fitik tedavisinde kullanıldığından, Hippokrates'in karaciğer hastalıklarında, dağlama için, kızgın yağa batırılmış şimşir ağacından yapılmış koterin kullanılmasını tavsiye ettiğinden, yine Hippokrates tıbbında çatallı sonda yardımıyla polip çıkarma tekniğinden bahsedilmektedir.

Kitabın sonuç bölümü olan beşinci bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak, antik tıp aletleri ile ilgili problemlere ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

"Katalog" bölümünde ise Anadolu'da bulunan ve şimdiye kadar yayınlanmamış tıp aletlerinin geniş bir dökümü yapılarak, yurt dışındaki Anadolu kökenli aletler ve yayınlanmamış diğer aletler yardımıyla antik çağdaki tıp aletlerinin kullanımı konusuna açıklık getirilmek istenmiştir. Bu amaçla hem Türkiye'deki hem de yurt dışındaki müzeler ve özel koleksiyonlar taranmış ve "Levhalar" kısmında buralardaki aletlerin çizimine yer verilmiştir.

Yabancı ve Türk arkeologlar, hekim ve tıp tarihçileri için Anadolu kökenli tıp aletleri konusunda primer kaynak olabilecek bilgi ve belgeler içeren bu çalışma, yazarın yıllardan beri sürdürdüğü geniş araştırmaların sonucunda ortaya konmuş önemli bir eserdir. Yazarın da belirttiği gibi, gerek Türkiye müzelerinde gerekse özel koleksiyonlarda yer alan ve üzerinde henüz sistematik bir araştırma yapılmamış aletler, ilk defa bu çalışmayla tanıtılmıştır. Kitapta ayrıca genel olarak şimdiye kadar antik tıp aletleri konusunda yazılan diğer kitaplarda bulunmayan hastalık tedavisi kavramına da yer verilmiştir. Büyük bir emek ve uzun bir araştırmanın neticesinde ortaya konulan ve Anadolu'da kullanılmış antik tıp aletleri konusunda detaylı bilgi içeren bu çalışma, sadece tıp tarihi değil, bilim tarihi ve teknoloji tarihi açısından da önemli bir kaynaktır.

Gaye Şahinbaş Erginöz

Çelgin, G., Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri, İstanbul 2000, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 211 sayfa.

Kitabın yazarının da önsözde belirttiği gibi, Arkaik ve Klasik Çağ şiirleri üzerine yapılan çalışmalarla kıyaslandığında Hellenistik Çağ şiiri üzerine daha az eser verilmiş olduğu görülecektir. Üstelik, bu konu Türkçede, birkaç çeviri dışında neredeyse göz ardı edilmiş. Oysa, şiir türünün edebi değerinin yanı sıra, ait olduğu dönemin hem siyasal hem de toplumsal yapısının anlaşılması açısından çok büyük tarihsel değeri de vardır. Yazar, yine önsözde, *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*'ni kaleme almakla Yunan edebiyatı açısından Türkçede ihmal edilmiş bir konuda ilk girişimi yapmayı amaçladığını söylemektedir. Bu kitabın yazarı Güler Çelgin, daha önce de Müzehher Erim'in *Latin Edebiyatı* (Remzi Kitabevi, 1987) adlı eserinin Yunan karşılığı diyebileceğimiz boşluğu *Eski Yunan Edebiyatı* (Remzi Kitabevi, 1990) adlı eseriyle doldurmuştu. Yazarın, Eski Yunan dünyasına ilgi duyan herkese yararlı olacak bir başka çalışmasını, *Tanzimat'tan Günümüze Eski Yunan - Latin Dil ve Edebiyatlarına İlişkin Türkçe Yayınlar Bibliyografyası* (Ege Yayınları, 1996) adlı kaynak kitabını da anmadan geçmek haksızlık olur.

Eserin "Giriş" bölümünde Hellenistik Çağ şiiriyle ilgili çalışmaların dünya literatüründeki ve Türkiye'deki durumu ele alınırken, kitabın arkasına da konuya ilişkin bir "Seçme Bibliyografya" eklenmiş. Yine "Giriş" bölümünde, dönemin siyasi olaylarının genel hatlarıyla hatırlatılmasının yanı sıra, Hellenistik Çağ'ın çok kültürlü yapısını anlatan kültür merkezleri ve bu yapının

Hellenistik Çağ edebiyatının genel niteliğine ve türlerine yansımaları ele alınmış. İskender'in fetih alanının gittikçe gelişmesiyle bozulan dil, zorunlu ortak dilin (*koiné dialektos*) doğmasına neden olmuş, daha sonra ise kültür merkezlerinin en önemlisi olan İskenderiye'de yeni bir lehçe doğmuştur. Sonuçta, yazı dili ile halkın konuştuğu dil birbirinden kopmuş, dolayısıyla eskinin doğrudan halka seslenen edebiyatı halktan uzaklaşarak okuryazarlardan oluşan seçkin bir çevreye hitap eder olmuştur.

Giriş bölümünün ardından, eser, üç ana başlık altında toplanır. Bu başlıklardan ilki olan "Hellenistik Çağ Şiirinin Genel Özellikleri"nde öncelikle dil, lehçeler, vezin, üslup gibi şiirin yapısal özellikleri anlatılır. Daha sonra da Hellenistik Çağ şiirinde en çok yer alan tema ve motifler, Hellenistik Çağ öncesi şiirlere de değinilerek, değişen siyasal ve toplumsal yapının etkileriyle birlikte açıklanır. Değişen bu siyasal yapı, hem vatanseverlik hem de din duygularını zayıflatmış, gerçekçilik kaygısı öne çıkmış, doğa en önemli esin kaynaklarından biri olmuştur. Ayrıca, daha çok bireysel duygular öne çıkmış; örneğin, her tür aşka -sevgilinin ne giydiğine kadar- tüm ayrıntılarıyla birlikte yer verilmiştir. "Eksik olan şey -Medeia gibi birkaç istisnanın dışında- psikolojik analizler ve kişilerin iç dünyalarının tasviridir. Tutkunun gücü ifade edilir, fakat betimlenmez. Üstelik, İskenderiye şiirinin en önemli özelliği olan derin bilginin şiire de yansımaları nedeniyle aşk bazen, çeşitli konulardaki ayrıntılar arasında kaybolmuştur (s. 23)."

"Hellenistik Çağ'da Şiir Türleri" adı verilen ikinci bölümde ise, türlerine göre sınıflandırılan şiirlerin genel özelliklerinden söz edilmiş, fakat şiir türlerine verilecek örnekler ozanların ve eserlerinin daha ayrıntılı olarak ele alındığı üçüncü bölüme bırakılmıştır. Bu dönemin şiirinde en dikkat çekici yan, eskilere dayanan şiir türlerinin yeniden işlenmesinin yanında, İskenderiye edebiyatına özgü yeni bir şiir türünün de ortaya çıkmış olmasıdır: realist şiir. Realist özellik, İskenderiye akımından olan tüm ozanların şiirlerinde belirgindir. *Mimos*'lar ve bukolik şiirler de denen çoban şiirleri bu gruba dahil edilir. Yaratıcısı Syrakusai'lı Sophron (İ.Ö. 5. yy) olan *mimos*, bu dönemde değişikliğe uğrayarak öykünün hareketlerle anlatıldığı kısa oyunlardan günlük yaşamdan kesitler veren kısa şiirlere dönüşmüştür. Bukolik şiir ise, bu döneme ait en özgün türdür; en önemli temsilcisi, kuşkusuz türün yaratıcısı olan Theokritos'tur. Çoban şiirlerinin Latin edebiyatı üzerindeki etkisi ve Vergilius'un Türkçeye ya bölümler seçilerek ya da bütün olarak defalarca çevrilmiş olan on şiirlik *Bucolica* adlı ünlü eseri sanırım hemen hatırlanacaktır. Bu tür, şiir dışındaki edebiyat türlerini de etkilemiş, Longos'un *Daphnis ile Khloe* adlı eseri edebiyat tarihinin ilk pastoral romanı olmuştur. Orta Çağ'da da örneklerine rastlanan bu tür, Rönesans'ta yeniden ilgi görmüş; örneğin, Francesco Petrarca şiirlerine ormanlarda, kırlarda sevgilisini hayal eden aşıkları konu etmiştir. Dahası, aynı tür müzikte ve resimde de sıkça kullanılmıştır.

Kitabın, en uzun bölümü olan son bölümünün başlığı "Hellenistik Çağ Ozanları" adını taşıyor. Bu bölümde, Hellenistik Çağ şiirinin çok önemli üç ozanına, Kallimakhos, Rodoslu Apollonios ve Theokritos'a, ayrı alt başlıklarla oldukça geniş yer ayrılmış. Bunların öncelikle yaşam öyküleri, ardından da eserleri alıntılarla anlatılmış ve en sonunda her birinin yazarlığı değerlendirilmiştir. Ne var ki, bazı şiirlerden günümüze pek az fragman kalmış olması nedeniyle olsa gerek, kitaptaki alıntılar, kitabın bazı önemli şiirlere karşı uyandırdığı merakı giderecek sıklıkta değildir. Bu ozanlardan sonra, yine kimi şairlerin şiirlerinden örnekler verilerek diğer realist ve didaktik ozanlar ile *elegeia* ve *epigramma* ozanları anlatılmış. Bu dönemin en karakteristik özelliği, ozanların şiir dışında hitabet, gramer, matematik gibi çeşitli konulara ilgi duymaları ve bu konulardaki derin bilgilerinin şiire yansımalarıdır. Örneğin, İskenderiye ozanlarının en ünlüsü ve ayrıca ilk gramercilerden olan Kallimakhos, farklı türlerde yazdığı şiirlerinde seçtiği konuya göre farklı ölçüler ve lehçeler kullanmıştır (s. 51). Dönemin bir başka özelliği ise, konuların genellikle günlük yaşamdan, günlük yaşamın ayrıntılarından seçilmesidir. Yeni Komedi'nin en büyük ismi Menandros'un Theophrastos'un *Karakterler* adlı eserinden etkilenecek ele aldığı karakterlerinin çeşitliliği buna iyi bir örnektir. Theophrastos kadın karakterlerden hiç söz etmezken, Menandros saf genç kızlardan, fahişelerden söz eder; Theophrastos karakterlerinde hep özgür erkekleri anlatırken, Menandros köleleri, aşçıları anlatır.

Bu dönemde, duyguları kısa ve özlü biçimde anlatan *epigramma*'ların da oldukça yaygınlaştığı görülür. Asklepiades'in şu aşk şiiri, hem Karacaoğlu'nın "bana kara diyen dilber, gözlerin kara değil mi?" diye başlayan şiirini anımsatması açısından hem de bir *epigramma* örneği olarak son derece hoştur (s.171):

"Allak bullak ediyor beni
Didime'nin güzelliği.
Eriyorum bitiyorum Didime diye.
Karaymış. Karaysa kara.
Kömür kara değil mi sanki?
Kömür tutuşmayagörsün,
Güller gibi ışıldar".

Filiz Dingil

Swaddling, J., *Antik Olimpiyat Oyunları* (Çev. B.Gürün), Homer Kitabevi, İstanbul 2000, 102 sayfa.

Olimpiyat Oyunları heyecanının yaşandığı günlerde Homer Kitabevi'nin çıkardığı *Antik Olimpiyat Oyunları*, olimpiyatların antik dünyadaki yeri ve özelliklerini özenli baskı ve güzel resimlerle bize sunuyor.

İlk bölüm olan "Olimpiyat Oyunları: Nerede ve Neden?"de, M.Ö. 776'dan itibaren düzenli olarak yapılmaya başlanan olimpiyatların kökeni hakkında bir giriş yapılmaktadır. Zeus onuruna düzenlenen oyunlar antik oyunların en eskisi ve en prestijlisiydi. Yunan ulusundan herkese açıktı ve barbarlar (yani yabancılar) bu oyun-

lara katılamıyordu. Oyunlar süresince Yunan şehirleri aralarındaki anlaşmazlıklara son veriyor ve ateşkes ilan ediyorlardı.

"Yerleşme" adını taşıyan ikinci bölümde ise, Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapan Olympia Kutsal Alanı hakkında bilgiler verilmektedir. İçinde dünyanın yedi harikası olan biri olan Zeus heykelini barındıran Zeus Tapınağı ile heykeltıraş Pheidias'ın olağanüstü eseri tanıtılmakta, ayrıca Pheidias'ın atölyesi, Paionios'un Nike heykeli ve oyunların kurucusu olduğu söylenen Herakles'in diktiğine inanılan zeytin ağacından bahsedilmektedir. Zeus Tapınağı'nın yanında yer alan Hera Tapınağı, Rhea Tapınağı, Peloponnesos Yarımadası'na adını veren kahraman Pelops'un tümülüsü (Pelopion), Makedonia kraliyet ailesinin heykellerinin bulunduğu Philippeion ve diğer yapılar tanıtılmaktadır. İkinci kısımda ise karşılaşmaların yapıldığı spor kompleksi hakkında bilgiler verilmekte, koşuların yapıldığı stadyum ve *gymnasion*, dövüş sporları ve atlama karşılaşmalarının düzenlendiği *palaistra*, banyo odaları ve at yarışlarına ayrılan hippodroma değinilmektedir.

Üçüncü bölümde "Kayıtlar ve Kurallar" başlığı altında karşılaşma kurallarından bahsedilmiştir. Bu arada kadınların oyunlara katılmalarının yasak olmasına rağmen, Olympia'da Tanrıça Hera adına düzenledikleri festival anlatılmaktadır. Bu festivalde kadınlar kendi oyunlarını organize ediyorlardı.

Dördüncü bölümde yarışmacıların karşılaşmalara nasıl hazırlandıkları, ne gibi antrenmanlar yaptıkları, doktorların rolü, uygulanan diyetler ve egzersizler, alınan ilaçlara değinilir ve oyunlar için yapılan hazırlıklarla bu bölüm son bulur.

"Dallar" adını taşıyan altıncı bölümde olimpiyatlardaki yarışma branşları incelenmektedir. Bu dallar: Atletizm başlığı altında verilen koşu, *pentatlon*, disk atma, cirit atma, uzun atlamadır. Dövüş başlığı altında ise, güreş, *pantakration* (*pankreas*) ve boks incelenmektedir. Diğer bir branş olan Atlı Dallar'da araba yarışları, araba yarışlarının kökeni, arabalar ve at yarışları yer alır.

"Ödül Töreni ve Kutlamalar" yedinci bölümün konusunu oluşturmaktadır. Verilen ödüller ve törenler, şöenler, geriye dönüş bu bölümün başlıklarıdır.

Sekizinci bölümde ise Olimpiyat Oyunları ve politika ilişkisi, skandallar ve oyunların propaganda malzemesi olarak kullanılmasına değinilmektedir. Olimpiyatlarda yarış kazanmak büyük bir onurdu. Başlangıçta ödül sadece zeytin dallarından yapılan bir taçtı; daha sonra yüksek para ödülleri de verilmeye başlandı. At yarışı ise zenginlerin uğraşydı. Oyunlar aynı zamanda siyaset yapmak için ideal yerlerdi, çünkü kalabalığa seslenme fırsatı doğmaktaydı. Bugün olduğu gibi Antik Çağ'da da sponsorlar bulunmaktaydı. Bireylerin dışında, şehirler ve krallar da yarış masraflarını üstlenmekteydiler.

Son bölüm olan "Ölüm ve Yeniden Doğuş"ta, olimpiyatların tarihi, geçirdiği tehlikeler, Roma imparatoru Caligula'nın Zeus heykelini başkente götürmeye kalkış-

ması, Kutsal Alan'ın barbar kavimlerce işgali ve nihayet Theodosius'un M.S. 393'teki yasağı ile Olimpiyat Oyunları'nın sona erışı anlatılmaktadır. Çok uzun bir süre sonra, 1896'da Coubertin'in Olimpiyat Oyunları'nı yeniden hayata geçirmesi ve modern Olimpiyat Oyunları'nın kısa bir hikayesi ile bölüm sona ermektedir.

Gürkan Ergin

Belli, O. (Ed.), Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999), İstanbul 2000, İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonu Yayını. 447 sayfa, 600 resim, 2 harita.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı Klasik Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi, Prehistorya, Protohistorya, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri ve Sanat Tarihi bölümlerinde görev yapan arkeolog, filolog, hititolog ve sanat tarihçilerinin 1932-1999 yılları arasında, 67 yıllık bir süreçte yapmış oldukları çalışmaları konu alan kitap, 83 adet makale, 600'e yakın renkli resim ve çalışmaların yapıldığı alanları gösteren iki adet harita içermektedir.

Kitabın "Sunuş" kısmında İstanbul Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen arkeoloji çalışmalarının kısa bir özeti verilmiştir. Ayrıca ülkenin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren arkeoloji araştırma merkezlerinin faaliyetlerine değinilmiş; bölümün sonunda da 1932 yılında Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in katılımı ile yapılan Yalova kazılarında başlayarak, bilim adamlarının yapmış oldukları kazı ve yüzey araştırmaları kronolojik bir liste halinde verilmiştir.

Kitapta yer alan makaleler, arkeolojik kazılar ve arkeolojik yüzey araştırmaları olmak üzere iki ana bölüm altında ele alınmışlardır. Her iki bölümün başında birer Türkiye haritası verilerek kazı ve araştırma alanlarının yerleri gösterilmiştir. Bu haritalarda çalışmaların, yıllara göre dağılımı ve hangi bölgelerde yoğunluk gösterdiği görsel olarak ifade edilmiştir.

"Arkeolojik Kazılar" bölümünde yer alan 53 makale, yerleşme alanlarının tabakalanmaları ve ait oldukları tarihsel dönem göz önüne alınarak Prehistorik çağlardan OÇ'a uzanan bir kronolojide sıralanmıştır.

İçlerinde birden fazla tarihsel dönem ve evre göstermekle birlikte başat tabakalanmaları göz önüne alındığında, kitapta; İstanbul-Yarımburgaz Mağarası Paleolitik Dönem, Diyarbakır-Çayönü, Aksaray-Aşıklıhöyük, Şanlıurfa-Mezraa-Teleliat, Niğde-Kömürcü/Kaletepe, İstanbul-Fikirtepe, İstanbul-Pendik, Aksaray-Musular, Edirne-Enez/Hoca Çeşme, Burdur-Kuruçay, Burdur-Bademağacı ve Burdur-Höyücek gibi yerleşme alanlarının daha çok ND ve bunun geç evreleri ile ilgili önemli verilerin elde edildiği merkezler oldukları anlaşılmaktadır. Kırıkkale-Aşağı Pınar, Kırıkkale-Kanlıgeçit, Marmara Ereğlisi-Toptepe, Malatya-Değirmentepe, Elazığ-Tülintepe, Aksaray-Güvercinkaya, Eskişehir-Orman fidanlığı, Kırklareli-Tilkiburnu gibi merkezlerin tabakalanmasında ise KD özelliklerinin ağır bastığı gerek ortaya çıkarılan mimariden gerekse küçük buluntulardan anlaşılabilmektedir.

Kitapta daha sonra TÇ tabakalarının yoğun olarak izlenebildiği veya ortaya çıkarıldığı, Samsun-İkiztepe, Seyitgazi-Küllüoba, Elazığ-Tepecik, Gedikli-Kırıskal, İslahiye-Tilmen, Elazığ-Şemsiyetepe, Isparta-Harmanören gibi yerleşim alanlarından sonra EDÇ ve DÇ yerleşmelerinin ve nekropollerin veya bu döneme ait tabakalanmanın başat olduğu, Kırklareli-Taşlıcabayır, İslahiye-Yesemek, Van-Karagündüz, Van-Ernis/Evditepe, Van-Yoncatepe, Van Kalesi, Van-Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri, Van-Çavuştepe, Van-Altıntepe, Van-Toprakkale, Van-Giyimli, gibi merkezlerin tanıtımının yapıldığı makaleler yer almıştır.

Kitabın arkeolojik kazılar bölümünde son olarak Trakya Tümülsü, Antalya-Side, Antalya-Perge, Antalya-Seleukeia, Enez-Ainos, Tarsus-Donuktaş, Mersin-Elaiussa-Sebaste, Yalova, Küçükçekmece-Rhegion gibi Antik Yunan-Roma dönemine tarihlendirilen mezar anıtları ve antik kentler ile Diyarbakır-İçkale/Kalehisar, Eski Van Ulu Cami, İznik-Çini Fırınları, Van-Gevaş gibi OÇ mimari anıtlarının ve mezarlıklarının yer aldığı merkezler tanıtılmıştır.

Arkeolojik yüzey araştırmaları bölümünde 30 adet makaleye yer verilmiştir. Makaleler, arkeolojik kazılar bölümünde izlenen yöntemle, kronolojik bir sıralama ile verilmiştir. Bu bölümde daha çok arkeologların arazi çalışmalarına yer verilmekle birlikte "Eski Hitit Mühürlerinin Araştırılması" gibi müze ve dokümantasyon çalışmaları, "Mersin-Yumuktepe Arkeoloji Parkı" gibi arkeo-

loji projeleri çalışmaları ile "Hitit Hiyeroglif Yazısının Çözümü", "Mustafa Kalaç'ın Hitit Hiyeroglif Araştırmalarına Katkıları" gibi tanıtım yazılarının da yüzey araştırmaları kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

Kitap İstanbul Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen arkeoloji çalışmalarını toplu olarak sunması bakımından bir envanter niteliği taşımaktadır. Ayrıca ülkemizde arkeoloji biliminin oluşum ve gelişim sürecinde önemli rol oynayan ve birçok arkeoloji projesine imza atan Prof. Dr. Helmuth Theodor Bossert, Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, Prof. Dr. Jale İnan, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım, Prof. Dr. Halet Çambel, Prof. Dr. Afif Erzen, Prof. Dr. Muhabe Darga, Prof. Dr. Ufuk Esin, Prof. Dr. Refik Duru, Prof. Dr. Güven Arsebük, Prof. Dr. Mustafa Kalaç, Prof. Dr. Zafer Taşlıkılıç, Prof. Dr. Nezahat Baydur, Prof. Dr. Semavi Eyice ve Prof. Dr. Oktay Aslanapa gibi değerli bilim adamlarının çalışmalarının -bazılarının bizzat kendi yazdıkları makaleler ile tanıtılması, Türkiye'deki arkeoloji çalışmalarının tarihsel gelişimini yansıtmaları bakımından da çok yararlı olmuştur.

Konusunda uzman kişiler tarafından bilimsel çalışmanın kriterlerine uygun ve konunun dışındaki ilgili kişiler tarafından da anlaşılabilir ve yalın ve akıcı bir dille yazılmış bu tür kitapların sayısının artması okuyucuyu hem memnun edecek hem de doğru bilgiye ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Erkan Konyar

Enstitü'den

Sponsorlarımız ve Enstitüye Kazandırdıkları

Pekerler İnşaat San. Ltd. Şti.'nden Recai Peker: Restorasyon ve bazı inşaat malzemesinin temini.

Borusan: Binanın ısıcam pencereleri ve nakit olarak Enstitü'nün yıllık giderleri.

Dr. Turhan İtil: Enstitü giderleri için maddi destek.

Harun Yılmaz: Kendisi ve aracılığıyla EGE BANK, çok sayıda dolap, masa, koltuk, bilgisayar ve scanner.

İlhami Kuru: Aracılığıyla Kuruoğlu Tekstil'den yer döşemeleri.

Akın Eraydın: Perde kumaşları.

Aytekin Özalp: Termosifon.

Gökalep Özkan: Sıhhi tesisat ve fayanslar.

Şeref Şenok: Aracılığıyla İZOSAN A.Ş.'den binanın iç ve dış boyası.

Çelik Gülersoy: Aracılığıyla Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'ndan çatı onarımı için malzeme.

Murat Öztürk: Aracılığıyla Çelebi Holding'den maddi destek.

Hilton Otel: Prof. Dr. Filiz Meriçli aracılığıyla Hilton Oteli'nden iki adet misafir yatağı.

Taylan Sabuncu: Buzdolabı ve telsiz telefon.

Ünal Mısırlıoğlu: Aracılığıyla faks.

Cevat Tahmaz: Eşyaların nakli için kamyonet tahsisi.

İbrahim Koral: Fotokopi cihazı.

Bülent Akbaş: Enstitü Bülteni'nin basım giderleri.

Binamızın yangın sigortası, **Garanti Bankası Nişantaşı Şubesi ve Bartu Özalp** tarafından yaptırılmıştır.

Ülkemizde 2000 Yılında Gerçekleştirilen Kazı ve Araştırmalar

2000 yılı içerisinde Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünce verilen izinler doğrultusunda, 51 Bakanlar Kurulu Kararlı Türk Kazısı, 33 Bakanlar Kurulu Kararlı Yabancı Kazı, 40 Yerli Araştırma, 36 Yabancı Araştırma, 56 Müze Kazısı, 62 Kurtarma Kazısı ile Ilısu-Kargamış Baraj Bölgesinde 17 kazı ve 4 yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Arkeoloji dünyasında büyük bir paya ve öneme sahip olan uygarlıklar beşiği Anadolu'da 2000 yılı içerisinde yaklaşık 300 kazı ve araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu yıl gerçekleştirilen kazılar sonucunda Anadolu'da binlerce eser arkeoloji bilim dünyasına kazandırılmıştır. Ayrıca yapılan yüzey araştırmaları ile yine sayıları oldukça fazla olan arkeolojik bölge arkeoloji literatürüne kazandırılmış ve tamamlanmaya çalışılan kültür envanterimize büyük katkılarda bulunulmuştur.

Bu yıl yapılan kazı çalışmalarında kazı alanlarının korunması, çıkan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon ve konservasyon çalışmalarına da büyük önem verilmiştir.

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu

Ülkemizde her yıl gerçekleştirilen kazı ve araştırma sonuçlarının bildiriler halinde sunulduğu "Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 22. si Mayıs 2000 tarihinde İzmir'de yapılmıştır.

Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünce düzenlenen Uluslararası nitelikte olan ve dünya arkeologlarını biraraya getirecek olan **23. Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumunun 28 Mayıs - 1 Haziran 2001** tarihinde Ankara, Milli Kütüphane salonlarında yapılması planlanmıştır.

Beş gün boyunca ülkemizde yapılan kazı ve araştırmalara ilişkin bildirilerin sunulup, tartışılacağı uluslararası sempozyuma çeşitli ülkelerden katılımcılar davet edildi. Farklı dillere sahip meslektaşlar bu sempozyumda tek dilde, arkeoloji dilinde buluşacaklardır.

Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu

Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne Bağlı Müze Müdürlüklerince 2000 yılı içerisinde gerçekleştirilen müze çalışmaları ve kurtarma

kazılarının bildiriler halinde sunulduğu ve tartışıldığı "Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu'nun 11.si 24-26 Nisan 2001 tarihleri arasında Aydın, Kuşadası, Adakule Otelde yapılması planlanmıştır.

Müzecilerin buluşacağı geleneksel olarak her yıl gerçekleştirilen ve bir ihtisas toplantısı niteliğindeki bu sempozyuma yaklaşık 350 kişinin katılımı beklenmektedir.

2000 Yılında Basımı Yapılan Eserler

- 21. *Kazı Sonuçları Toplantısı* Kitabı,
- 17. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* Kitabı,
- 15. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* Kitabı,
- 10. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu* bildirilerinin yer aldığı kitaplar ile,
- Dr. Binnur Gürler'in hazırladığı- *Tire Müzesi Cam Eserler Kataloğu*
- *Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi* Sayı 1'de basılan yayınlarımız arasındadır.

Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünce 2000 yılı içinde, 22.si yapılan geleneksel Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumunda ve 11. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazaları Sempozyumunda sunulan bildiriler toplanarak yayına hazırlanmaktadır.

Alpay Pasinli

2000 Yılı Hatay/Üçağızlı Mağarası Kazısı

2000 yılı Üçağızlı Mağarası Kazısı, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fizik ve Paleoantropoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Erksin Güleç'in başkanlığında, Arizona, Boston ve Ankara üniversitelerinden konularında uzman Türk ve yabancı araştırmacılar ile öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Üçağızlı Mağarası Öncül Üst Paleolitik (Initial Upper Paleolithic) dönemin dünyadaki az rastlanılan örneklerinden olup, Ortadoğu ile Anadolu arasındaki geçiş bölgesinde önemli bir noktada konumlanmaktadır.

Üçağızlı Mağarası, Üst Paleolitik ve Epipaleolitik dönemleri boyunca insanlar tarafından kullanılmıştır. Karbon 14 yaşlandırmaları sonucunda, Üst Paleolitik tabakaları 31-39 bin yıl, Epipaleolitik ise 17 bin yıl öncesine tarihlendi-

Kısaltmalar Listesi

OÇ	: Orta Çağ
RÇ/D	: Roma Çağı/ Dönemi
GR	: Geç Roma
HÇ	: Hellenistik Çağ
EHÇ/D	: Erken Hellenistik Çağ/ Dönem
DÇ	: Demir Çağı
EDÇ	: Erken Demir Çağı
TÇ	: Tunç Çağı
OTÇ	: Orta Tunç Çağı
İTÇ	: İlk Tunç Çağı
KÇ/D	: Kalkolitik Çağ/ Dönem
GKÇ	: Geç Kalkolitik Çağ
SKÇ	: Son Kalkolitik Çağ
ND	: Neolitik Dönem
ENÇ	: Erken Neolitik Çağ
SN	: Son Neolitik
yy	: yüzyıl

rilmiştir. Üst Paleolitik Endüstrisi Yakınoğu'nun "Ahmarian" kültürüyle büyük benzerlikler göstermektedir.

Bu sezon Loc. 2 ve Loc. 3'ün araları birleştirilmiş ve böylelikle Öncül Üst Paleolitik ile Üst Paleolitik arasındaki geçiş aşaması daha fazla aydınlatılmıştır. Kazıdan bol miktarda taş alet, omurgalı fosilleri ve deniz kabukları ele geçirilmiştir. Süs eşyası olarak kullanılan deniz kabukları, bu kadar erken bir dönemde bireylerin toplum içerisinde kendilerini ayırabilme yetisine sahip olduklarını göstermektedir.

Bu sene Amerikan NBC televizyonundan NOVA Belgeselini gerçekleştiren bir ekip kazı çalışmalarını filme almıştır. Bu da Üçağızlı Mağarası'nın dünya çapında tanınmasında önemli bir etken olacaktır.

Erksin Güleç

2000 Yılı Çankırı/Çorakyerler Kazısı

Çorakyerler Kazısı 2000 yılı kazısı, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fizik ve Paleoantropoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Ayla Sevim'in bilimsel başkanlığı ve Çankırı Müzesi Müdürlüğü başkanlığı ile Ankara Üniversitesi ve diğer kurumlardan araştırmacı ve öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Üst Miyosen döneme tarihlendirilen bu fosil lokalitesinden birçok genus ve türü içeren omurgalı fosiller ele geçirilmiştir.

Bunlar: a- Artiodactyla'lardan (Çifttınaklılar); Suidae (Domuzgiller), Giraffidae (Zürafagiller), Bovidae (Öküzgiller), Cervidae (Geyikgiller), b- Perissodactyla'lardan (Tektınaklılar); Rhinocerotidae (Gergedangiller), Equidae (Atgiller), Proboscidea'ler (Hortumlular), c- Bu yıl yapılan çalışmaların sonucunda ele geçen en önemli fosil ise hominoid'lere ait bir buluntudur. Çorakyerler'de ilk kez ele geçen bu fosil primat evrimi açısından son derece önemlidir ve Anadolu'ya Dünya paleontoloji literatüründe büyük bir önem kazandıracaktır.

Ana lokalitedeki kazı çalışmalarının yanı sıra, güney, doğu ve kuzeyde trençler açılarak fosil lokalitesinin ve fosilli alanların coğrafi konum ve yayılımları saptanmıştır. İleride yapılacak tafonomi çalışmalarında kullanılmak üzere, çalışılan bütün açmalarda grid sistemi uygulanmış ve buluntuların yönelim ve eğimleri saptanarak çizimleri yapılmıştır.

Ayla Sevim

Alaca Höyük 2000 Yılı Kazı Çalışmaları: Hitit Dönemi'ne Ait İki Yeni Monumental Yapı

Alaca Höyük'te, 2000 yılı kazı çalışmaları 15.07.2000-01.09.2000 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Alaca Höyük'te yeni dönem kazılarında; ilk

kez 1998 yılında küçük bir bölümü ile ortaya çıkartılan ve 1999 yılında da açılmaya devam edilen Hitit Dönemi'ne ait iki monumental yapı tespit edilmiştir. Bunlar taş temelli kerpiç duvarlı yapı ve istinat duvarıdır. Her iki yapının yapısal özellikleri tam olarak belirlenerek işlevlerinin aydınlığa kavuşturulması, 2000 yılı kazı sezonunun başlıca amacını oluşturmaktadır. Bu yapılar, Höyük'te LXI-LXIII/ 42-45 plankarelerinde ve Mabel-Saray'ın ve onu koruyan istinat duvarının kuzey-doğusundadır. Taş temelli kerpiç duvarlı yapı; 24x11 m ölçülerinde dikdörtgen planlı olup, şimdilik iki odası saptanmıştır. Bu iki odadan sadece güney odasının tabanına ulaşılmıştır. Buna göre duvar yüksekliği 3,5 m ve duvar kalınlığı da 1,80 ile 3 m arasında değişmektedir. Bu kadar yüksek korunan duvarlarda, kapı ya da pencere yerlerine rastlanmamıştır. Taban tamamen taş döşelidir. Taban düz olmayıp, odanın duvar kenarları ile ortası arasında 70 cm'lik bir derinlik farkı bulunmaktadır. Odanın tabanı ve iç duvarları tamamen organik bir lifle sıvalıdır. Bu sıva, özellikle odanın duvarları ile taş döşemenin birleştiği alanda daha iyi korunmuş olarak tespit edilmiştir. Bazı yerlerde ise yangın izlerine rastlanmıştır. Bu yapıya benzer, daha küçük ölçülere sahip ikinci bir yapı daha tespit edilmiştir. Ancak; bu küçük yapının büyük bir bölümü kazılmayan alan altında bulunmaktadır. Bu yapılar içerisinden çok az sayıda küçük eser tespit edilmiştir.

Taş temelli kerpiç duvarlı yapıların duvarlarının kalınlığı, tabanlarının tamamen taş döşeli olması ve odaların içinin de tamamen sıvanmış olması, ayrıca; bu kadar iyi korunmuş olan duvarlarda herhangi bir kapı ya da pencere yerlerinin bulunmaması, bu yapıların ancak depolama amaçlı kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Yapıyı doğu yönden kesen istinat duvarının açılan uzunluğu 50 m'yi aşmaktadır. İstinat duvarı, toprak sete dayandırılmış olarak tespit edilmiştir. Mabel-sarayı koruma altına alan istinat duvarı ile heyetimiz tarafından ortaya çıkartılan istinat duvarı arasında taş temelli kerpiç duvarlı yapıların kalıntıları mevcuttur.

Gerek küçük buluntuları ve gerekse bu yapıların mimari teknik özellikleri, heyetimiz tarafından ortaya çıkartılan monumental yapıların Mabel-saray yapıyla ilintili olduğunu göstermektedir.

Aykut Çınaroğlu

Bademağacı Kazıları, 2000

Prof. Dr. Refik Duru ve Doç. Dr. Gülsün Umurtak'ın yönetiminde sürdürülen Bademağacı Kazıları'nın 2000 yılı çalışmaları 20 Temmuz-18 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirildi. Kazılar sırasında bir yandan da, kazı kurulu üyelerinin Bademağacı Beldesi'nde

kazıların başladığı 1993 yılından itibaren kamp kurduğu eski ilkokul binasının onarımı tamamlandı.

2000 sezonunda, NÇ yerleşmelerinin araştırıldığı alanda- 8.40 m derinlikte ENÇ 8 tabakasına ait son derece sağlam durumdaki taban kalıntılarına ulaşılmıştır. Höyüğümüzde inilen en derin koddaki bu taban, 8-10 cm'lik bir çakıl dolgu üzerine kireç karışımı ile yapılmıştır. Sözkonusu taban bir evin içine ait olmalıdır, ancak bu binanın yapım ve plan özellikleri ile ilgili hiçbir mimari kalıntı ele geçmemiştir. Bu durumun kazı yerinin dar olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Bu alanda sadece 1 tane çanak çömlek parçası bulunmuştur. Bir kabın karın kesimine ait olan bu parça, koyu gri renkte hamurludur ve yüzeyinde düzensiz çizikler vardır. Bu parçanın *in-situ* olduğunda kuşku yoktur. Büyük olasılıkla bu yerleşmede keramik kullanımı yaygın değildir. Bu arada, geçen yıl kazılan ENÇ 7 yapı katında da çok az çanak çömlek parçasının ele geçtiğini vurgulamak istiyoruz.

Geçen yıllarda ENÇ 3 yapılarının ortaya çıktığı alanda biraz daha derinleşilmiş, ENÇ 3A, 4 ve 4A tabakalarına ait mimarlık kalıntılarına ulaşılmıştır. ENÇ 4A tabakasında ortaya çıkartılan bir yapı dikdörtgen planlıdır; eve uzun kenarın ortasında açılmış bir kapıdan girilmektedir. Kapı ile aynı eksen üzerinde, karşı duvara bitişik olarak atnalı planlı bir fırın yerleştirilmiştir. Oldukça iyi durumda günümüze gelebilen bu yapıda genel plan, tamamıyla ENÇ 3'ün daha önceki yıllarda bulunmuş yapılarıyla benzer özellikler sergilemektedir. Sözkonusu tabakalarda çanak çömlek, basit düz kenarlı, hafif açılan kenarlı çanaklar ve yuvarlak gövdeli ağız içinde pervazı olan çömleklerle, kapaklarından oluşmaktadır.

Bademağacı'nda İTÇ yerleşmeleri, bilindiği gibi 5 ayrı yapı katı halinde, Neolitik Höyüğü çevreleyecek şekilde konumlanmıştır. Yamaçlardaki taş kaplamadan sonra, yanyana yapılmış megaroid planlı evlerden oluşan yerleşmelerden özellikle İTÇ 2 ve İTÇ 3 yapı katları çok iyi durumdadır. Son kazı mevsiminde eskiden kazılmış alanlarda çalışılmamış, höyüğün merkezine yakın bir kesimde, kazılmasına 1999 yılında başlanan, 10x20 m'lik alanda 4 m kadar inilerek İTÇ 5 yapı katı düzlemine varılmıştır. Bu çalışmalarda çok iyi plan veren mimarlık kalıntılarına rastlanmamış, ancak İTÇ molozu içinden pişmiş toprak ve maden damga mühürler, pişmiş toprak idoller ve bir kısmı çarkta yapılmış çanak çömlek ele geçmiştir.

Gülsün Umurtak

Küllüoba 2000 Yılı Kazı Çalışmaları

Küllüoba Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi sınırları içinde ve Yenikent köyü yakınlarında yer alır. Bu seneki çalışmalar, daha önceki senelerde olduğu gibi, Batı ve Doğu Konileri'nde yoğunlaştırılmıştır.

Batı Konisi Çalışmaları: Burada U 9/10 plan karesinde, İTÇ'na Geçiş Evresi'ne ait kerpiç yapı duvarları kaldırılmış ve bunların altındaki GKÇ'a ait döşeme ve temeller açığa çıkarılmıştır. İTÇ'na Geçiş Evresi'ne tarihlenen ve zigzaglar yaparak yerleşmeyi çevreleyen savunma duvarı da doğuya ve batıya doğru takip edilmiştir.

Doğu Konisi Çalışmaları: Burada önce Megaron Kompleksi'nin kuzey kısmına ait bir bölüm ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra doğu yamaçta, kaleye ait giriş büyük oranda açığa çıkarılmıştır. Bu giriş ile Megaron Kompleksi (Saray ?) arasında büyük bir avlunun yer aldığı anlaşılmıştır. Söz konusu kompleksin cephesi kale girişine bakmaktadır. Bu kesimde ayrıca girişle bağlanan sur bedeni de güneye doğru takip edilmiştir.

Güney yamaçta da kale surunun bir kısmı ve buna içten bitişik evlere ait kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Bu evlerin hemen kuzeyinde 18 m uzunluğunda anıtsal bir megaronun tüm planı elde edilmiştir. Evlerle bu megaron arasında geniş bir cadde yer alır.

Son senede yapılan bu çalışmalar sonucunda, yerleşmenin Aşağı ve Yukarışehir'den oluştuğu kesin olarak anlaşılmış ve Yukarışehir'in (Kale) planı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır.

Turan Efe

İkiztepe Kazısı 2000 Dönemi Raporu

İstanbul Üniversitesi ile Kültür Bakanlığı adına yürütülmekte olan Samsun-İkiztepe kazı çalışmaları 2000 döneminde 28 Temmuz ile 6 Eylül tarihleri arasında 43 gün süre ile gerçekleştirildi.

2000 dönemi çalışmalarına kazı heyeti üyesi olarak Ar.Gör. Dr. Şevket Dönmez, arkeolog Hilal Kömbe, arkeolog Esra Ceylan, arkeolog Sabahattin Ezer, antropolog Nuran Salar, arkeolog-desinatör Burhan Gülkan, restoratörler Behçet Erdal, Özlem Sunar, İdil Gazi ile İ.Ü. stajyer lisans öğrencileri Pınar Onataslan, İpek Bilgi, Peyman Saygınöz, Murat Türkteki, Tuba Eser, Damla Karataş ve Melbourne Üniversitesi doktora öğrencisi antropolog Elizabeth Parr katıldı. Bakanlık uzmanı olarak Tokat Müzesi araştırmacılarından Ekrem Anaç kazıda görev aldı.

2000 Dönemi kazıları 1974 yılında ilk defa kazılmaya başlanan Tepe I'de geliştirildi. Tepe'nin kuzey yamacında yer alan C 19/IV 8, C 20/IV 8, D 1/IV 8, D 2/IV 8, C 19/IV 9, C 20/IV 9, D 1/IV 9 ve D 2/IV 9 plankarelerini kapsayan 200 m²'lik alanına "M" açması adı verilerek geliştirilen kazılar sonucunda 1975-1986 dönemlerinde ortaya çıkartılmış bulunan mezarlığın devamını aramak için höyüğün formasyonuna paralel olarak söz konusu plankarelerde değişik seviyelere göre derinleştirildi.

Bu derinleşmede elde edilen tüm çanak-çömlekler ile küçük buluntulardan ve ayrıca enkaz toprağı içinden toplanan çok sayıdaki çanak-çömlek parçalarının değerlendirilmesinden b.3650, b.3651, b.3655 ve b.3656 no.lu buluntu yerlerinin Geçiş Çağı'na, b.3670 ve b.3671 nolu buluntu yerlerinin İTÇ III'e ve b.3652, b.3653, b.3659, b.3660, b.3662, b.3664, b.3667, b.3668, b.3672 ve b.3677 nolu buluntu yerlerinin de İTÇ II'ye ait olduğu saptandı.

"M" açmasında geliştirilen bu kazılar sırasında, ayrıca, 14 mezar ortaya çıktı. Bu mezarlardan 3 adeti 3 çömlek, 11 adeti de basit toprak tipindedir. Bebeklere ait 3 çömlek mezar D 2/IV 9 plankaresinde b.3650 nolu buluntu yerinde görüldü. Basit toprak mezarlardan biri D 1/IV 8 plankaresinde b.3670 nolu buluntu yerinde, 2 adeti D 1/IV 9 plankaresinde b.3651 nolu buluntu yerinde, 2 adeti D 2/IV 8 plankaresinde b.3672 nolu buluntu yerinde, 2 adeti C 20/IV 9 plankaresinde b.3662 nolu buluntu yerinde, 1 adeti C 19/IV 9 plankaresinde, 3 adet iskeletten biri C 20/IV 9 plankaresinin henüz kazılmayan seviyesindeki kesitte ve diğer ikisi D 2/IV 9 plankaresinin 21.00 m seviyesindeki kesit içinde ortaya çıktı.

Bu mezarlardan 5 adeti hediyelidir; Bu hediyeler tunç bir iğne, beş adet kurşun küpe ile tunç bir boncuk, beş adet tunç küpe, tunç kınlı tunç bir hançer ile tunç iki mızrak ucu ve bir hançer ibarettir.

Bu mezarlardan çömlek tipi olanlar Geçiş Çağı'na ve basit toprak mezarların 9 adedi İTÇ III ve 2 adedi de İTÇ II'ye aittir.

Çalışmalara son verildikten sonra kazı alanı koruma altına alındı ve 22 adeti müzelik 188 adeti etütlük olmak üzere toplam 210 adet pt, kemik, boynuz, diş, tunç, kurşun, taş, çakmaktaşı ve obsidyenden yapılmış eser Samsun Arkeoloji Müzesi'ne 06.09.2000 tarihinde teslim edildi.

Önder Bilgi

Isparta-Atabey Harmanören (Göndürle Höyük) Mezarlık Kazısı, 2000

Harmanören kazılarına, 1993 yılından beri İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Fonu'nun maddi desteğiyle devam edilmektedir. 2000 yılı kazı çalışmaları Ağustos ve Eylül ayları içinde sürdürülmüştür. Alan yöneticiliğini Arkeolog Nesrin Özsaıt'ın yaptığı kazıya bu yıl Doç. Dr. Hasan Bahar, Ar. Gör. Dr. Özdemir Koçak, Arkeolog Mustafa Bilgin ile Fakültemizin Tarih, Arkeoloji, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Onarım-Koruma ve Eskiçağ Dil ve Kültürleri Bölümü'nden 25 lisans ve yüksek lisans öğrencisi katılmıştır.

Bu yıl, 1999'daki P Açması'nın hemen batısında 5x5 m boyutlarında başladığımız Açma R, küplerin çıkışlarına göre genişletilerek yaklaşık 10 m boyutlarına ulaşmıştır.

Doğu-batı doğrultusunda 23 küp mezar tespit edilmiştir. Tüm mezarlar ezilmiş ve kırıklı durumdadır. Burada doğanın tahribi yanı sıra TÇ'da insan eliyle yapılan tahribat ta tespit edilmiştir. Mezarlık alanında eski mezarlar tahrip edilerek yeni yapılacak olanlara yer açılmaya çalışıldığı gözlenmiştir. R 10 yerleştirilirken R 15 ve R 16; R 13 düzenlenirken R 18 tahrip edilmiştir. Bazı mezarlarda ikinci ve üçüncü kullanım görülmüştür (R 4, R 9).

Küplerin ağız açıklıkları kuzey ve güneye sapsmalar yaparak doğuya bakmaktadır. Bu yıl ağız açıklıklarının örtülmesiyle farklılık gösteren iki tip küp mezar görülmüştür. Birinci gruptakilerin ağızları düz bir taşla kapatılırken, ikinci gruptakilerin (R 4, R 9, R 11) ağız açıklıkları, kapak işlevi gören ikinci bir küple örtülmüştür. Gerek kapak taşının, gerek kapak küpünün her ikisinin etrafı ve üstü toplama tarla taşlarıyla korunmaya alınmıştır.

Hamur, tip ve bezeme açısından birlik gösteren küplerde yiv bezeme (R 5, R 14) ve parmak baskı bezeme (R 8, R 10, R 11, R 12) görülmektedir. 11 küpte 13 iskelet ve iskelet kalıntısı bulunmuştur. Gömü rastlanılmayan diğer küpler, daha önce de belirttiğimiz gibi, bebek mezarı ya da anı mezarı olabilir.

Bu yıl, önemli olan bir özellik de kemiklerin üzerinde kırmızı rengin görülmesidir (R 2, ve kısmen de R 9). Önceki yıllardaki çalışmalar göz önüne alınırsa, mezarlığın bu kesiminde yoğunluğun fazla olduğunu söyleyebiliriz. İTÇ 3 küpleri çoğunluktadır. Küplerin formu, hamuru yanı sıra küp içi buluntular da form ve bezemeleriyle bunu desteklemektedir.

M. Ö. II. bin özelliği gösteren dışa dönük kalın dudaklı, geniş gövdeli, kasnaklı, dar dipli R 2 mezar küpü ile; dikey halka kulplu R 17 ve R 20 mezar küplerinin varlığı bize mezarlığın İTÇ 3 boyunca ve OTÇ başlarında kullanıldığını göstermektedir. Bu sezonda kaldırılan küplerin ve küçük buluntuların yanı sıra, konservasyon ve restorasyon çalışmalarına da devam edilmiştir.

Temizliği ve tümlenmesi tamamlanan 22 envanterlik, 4 etütlük eser Isparta Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Kazıda ele geçen iskelet kalıntıları ve kemik parçaları incelenmek üzere yine A.Ü. DTC Fakültesi Paleoantropoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Berna Alpagut'a gönderilmiştir.

İTÇ 3 yoğunluğunu ve OTÇ gömülerinin yayılımını araştırmak ve izleyebilmek için önümüzdeki yıl da bu kesimde çalışmak düşüncesindeyiz.

Mehmet Özsaıt

Blaundos, 2000

Lidya-Frigya sınırında kısır topraklar üzerine kurulu antik Blaundos kenti, Uşak'ın 40 km güneyinde Ulubey ilçesi, Sülümenli köyü yakınındadır. Etrafı uçurumla çevrili dar bir zirve boyunca uzanan antik kent üzerine modern yerleşme yapılmamıştır. Kente giriş ancak anıtsal bir kent kapısından yapılabilir. Kent dışında iki nekropol, bir sukemeri, çok sayıda tümülüs, bir tiyatro ve birkaç tapınak vardır. Toprak üzerinde kalan kısımları yardımıyla, zengin mimari süslemeleri olan bu yapıları belirlemek mümkün olmaktadır: stadyum, tapınak, agora veya forum içinde stoa (?) ile depo veya evler. Anıtların toprak üstündeki yükseklikleri sayesinde, antik yerleşmenin tam bir planı yapılabilir.

Geçen yıl yapılan çalışmalarda, kent içindeki anıtların incelenmesi ve ölçülmesine, Tapınak I taş planının hazırlanmasına ve savunma yapılarının araştırılmasına ağırlık verilmişti. Bu yıl ise aşağıdaki konular üzerine çalışılmıştır:

1)Yapılaşma planında yüksekliklerin eklenmesi ve planın nekropollere dek genişletilmesi, 2) Tapınak I ve Tapınak II'nin mimari parçalarının belgelenmesi, Dor portik, Tapınak I portik'i ve propylon'u ve büyük taş binası yapının çizim ve fotoğrafla belgelenmesi, 3) Kenti çevreleyen kaya mezar nekropolünün araştırılması ve belgelenmesi, 4) Yazıtların tespiti ve yorumlanması, henüz bilinmeyen yazıtların aranması, 5) Blaundos'ta kullanılan taş cinslerinin kaynağının yakın civarda aranması, 5) Kentin dik yamaçlarından yüzey buluntusu keramik parçalarının toplanıp değerlendirilmesi, 6) Hava fotoğrafıyla kentin bütünü ve önemli anıtlarının belgelenmesi ve 7) Kent gelişiminin nasıl olduğu üzerine düşünceler.

Kentin gelişimiyle ilgili bazı görüşlere varılmıştır: Kentin doğu-batı ana eksenini, Tapınak I'nin güneyinden geçen sütunlu caddeyi oluşturur. Marnlı kireçtaşıdan portik'lerin, kuzey tarafta doğusu, güney tarafta ise batısı korunagelmıştır. Hierapolis ile karşılaştırıldığında, bu yapı M.S. 1. yy'ın 90'lı yıllarına tarihlenebilir. Mimari süslemesine göre M.S. 80-120 yıllarına tarihlenen Tapınak I bu eksene uyum sağlar ve düzene katılır. Tapınak yapısı sona erdiği zaman, sütunlu caddenin kuzeyinde bir boşluk açılarak, Tapınak I için mermerden propylon ile doldurulmuştur. Tapınağın etrafını arşitravlı, triglif frizli ve İon simalı galeriler çevreler.

Şimdiye kadar M.S. 1. yy'ın sonuna tarihlenen kentin güneyindeki büyük taş binada yapılan araştırmalar, yapının M.S. 4-6. yy'lara tarihlendirilmesinin daha doğru olabileceğini göstermiştir. En az 8 girişi bulunan yapının taşları, gerek malzeme gerekse kesilme şekli bakımından, kent kapısına benzemektedir.

Ayrıca, koridorların kemer taşlarının yapım tekniğinin de aynı olması, zamandaş olabileceklerini gösterir. Taş yapının işlevi hâlâ saptanamadı. Bazilika veya belediye sarayı, konak, saray gibi bir kamu binası için girişlerinin sayısı fazladır.

Axel Filges

2000 Yılı Anzaf Kaleleri Kazısı

Van'ın 11 km kuzeydoğusunda, Van-Özalp karayolu üzerinde bulunan Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri'nde 2000 yılı kazı çalışmaları önceki yıllardan farklı olarak sadece Yukarı Kale'de sürdürülebilmektedir. 2000 yılı kazı çalışmalarının ana amacı, 1999 yılında bulunan fakat zaman ve maddi olanaksızlar nedeni ile tam olarak incelenemeyen, Pithoslu Depo Odalarında ayrıntılı bir inceleme ve kazı çalışması yapabilmektir. Pithoslu Depo Odaları, Haldi Tapınağı'nın kuzey-batısında uzanan geniş teras alanının hemen hemen uç kısmına yakın bir yerde bulunmaktadır. Bu odalar, batıdan doğuya doğru I-II-III-IV ve V no'lu Depo Odası olarak adlandırılmışlardır. 5 x 10 m büyüklüğünde dikdörtgen bir plan gösteren I no'lu Depo Odasının duvarları kerpiçten yapılmıştır. Kil tabakasıyla sıvalı olan duvarlar, mavi badanalıdır. 1999 yılı kazı çalışmalarında, I no'lu Depo Odasında 12 pithosun ağız kısmına rastlanılmıştı. 2000 yılı kazı çalışmalarında bu odada 14 pithosun varlığı saptanmıştır. I no'lu odada bulunan pithosların hiçbirinde, içinde kaç ölçek hububat ve sıvı yiyecek aldığını belirten çivi yazısı bulunmamaktadır. Buna karşın pithosların boyun kısımlarında çok farklı işaretler vardır. Bazı pithosların boyun kısmında yan yana ve alt alta gelecek şekilde küçük halkalar, bazılarında kulpsuz bir testinin yanında küçük halka işaretleri bulunmaktadır. Bazılarına ise farklı geometrik motiflerle birlikte yine küçük halka işaretleri yapılmıştır. Hiç kuşkusuz bu tür kap ve halkalar (daireler), o pithosun kaç ölçek sıvı yiyecek ve içecek (yağ ve şarap) aldığını göstermektedir.

I no'lu odada fildişinden yapılmış bir saç iğnesi bulunmuştur. Saç iğnesinin baş kısmı İskit sanatında tanıdığımız soyut biçimde yapılmış bir kartal başıyla sonuçlanmaktadır. IV no'lu Depo Odasında da kemikten yapılmış İskitlere ait at koşum takımına ait bir koşum parçası bulunmuştur. Bu önemli buluntular bize kalenin M.Ö. 7. yy'ın sonunda İskitler tarafından yıkılmasından sonra, tahrip olmayan kuzey kesimdeki Depo Odalarında İskitlerin çok az da olsa oturduğunu ve yağmadan kurtulan hemen her şeyin talan edildiğini göstermektedir.

I no'lu pithoslu odayı II no'lu pithoslu odadan, 1.60 m genişliğinde kerpiçten yapılmış bir ara duvar ayırmaktadır. I no'lu odadan, II no'lu odaya güneydoğu köşe-

de yer alan 1.60 m genişliğindeki bir kapı açıklığı ile geçilebilmektedir. 5 x 10 m büyüklüğünde dikdörtgen bir plan gösteren II no'lu odanın kerpiç duvarlarının da sıvalı olduğu ve bu sıra tabakasının üzerinin de beyaz ve mavi boya ile badana edildiği saptanmıştır. Bu odanın doğu duvarında 1.5 m aralıklarla üst kısmı kavisli dört adet niş bulunmaktadır. Kazı çalışmaları ilerledikçe, bu odanın güney duvarının doğu köşesine yakın yerde 1.20 m genişliğinde bir kapı açıklığı ortaya çıkarılmıştır. Bu kapı, odanın hemen güneyinde yer alan koridora açılmaktadır. 1999 yılı kazı çalışmalarında, II nolu odada 13 pithosun ağız kısmı görülmüştü. Fakat 2000 yılı kazı çalışmalarında bu odada toplam olarak 16 pithosun bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. II nolu odada ortaya çıkardığımız pithosların boyun kısımlarında da çok farklı işaret ve ölçekler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, beş pithosun üzerinde de işaret ve ölçeklerle birlikte çivi yazısı bulunmaktadır. Ölçeklerin çoğunu daire biçimli küçük halkalar oluşturmaktadır. Tek satırdan oluşan çivi yazısında, pithosların kaç ölçek sıvı yiyecek ve içecek aldığı belirtilmiştir. Dört pithos üzerinde, küpün 5 akarqi (şarap), bir pithos üzerinde de 6 akarqi (şarap) aldığı yazılıdır. İki pithos üzerinde küpün 2 tirusi (yağ), bir pithos üzerinde de 3 tirusi aldığı yazılıdır. Pithoslar üzerinde damga, işaret, ölçek ve çivi yazıları ayrıntılı olarak incelenip, kopyaları alındıktan ve resimleri çekildikten sonra, koruma önlemleri alınmaya başlanmıştır.

II no'lu pithos odasının doğusunda, her iki odayı ayıran 1.60 m genişliğindeki ara duvardan sonra 6.5x10 m büyüklüğünde III no'lu depo odası yer almaktadır. Bu odanın girişi batısında yer alan pithoslu odaya değil, güneyde varolduğu anlaşılan koridora açılmaktadır. Kapı boşluğunun içi yıkıntı toprak taş ve yangın kalıntılarıyla doludur. Diğer odalar gibi bu oda da OÇ yerleşmesine sahne olmamıştır.

III no'lu Depo Odası'nın doğusunda 1.5 m'lik ara duvardan sonra 5x10 m boyutlarında IV no'lu Depo Odası yer almaktadır. Duvarları sıvalı ve beyaz badanalı olan bu odanın güney kısmı, ara bir duvarla bölünerek mutfak olarak kullanılmıştır. Odanın batı duvarı üzerinde eşyaların konulması için bir niş bulunmaktadır. Bu oda da dar bir kapı boşluğu ile güneyde varolduğu anlaşılan bir koridora açılmaktadır. Oda içinde kemikten yapılmış bir İskit at koşum takımına ait parçanın bulunması kalenin tahribinden sonra İskitler'in kısa bir süre de olsa kalede oturduğunu göstermektedir.

IV no'lu Depo Odası'nın doğusunda 1.5 m'lik ara duvardan sonra 5x10 m boyutlarında V no'lu Depo Odası yer almaktadır. Bu odanın doğusunda bulunması gereken Depo Odaları, kuzey yönüne doğru akarak şiddetli bir şekilde tahrip olmuştur. Odanın güneybatı duvarına bitişik olarak yapılan basamaklar güneyde bulunan kapı boşluğuna açılmaktadır. Depo Odası bu

haliyle Çavuştepe ve Karmir-Blur Kaleleri'nde bulunan Depo Odaları'na benzemektedir. 2001 yılında yapacağımız kazı çalışmalarıyla Depo Odaları'nın birer kapı boşluğuyla açıldığı güney koridoru açılacaktır.

Oktay Belli

Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı 2000 Yılı Çalışmaları

Van kentinin 9 km güneydoğusunda yer alan Yoncatepe yerleşmesi, Van Bölgesi EDC kültürünün birçok bilinmeyenine açıklık getirecek bir kazı alanı niteliğindedir. Yoncatepe'de yerleşme alanı ile birlikte bu yerleşmeye ait bir nekropolün ortaya çıkarılması, bugüne değin kazılan EDC mezarlarının ve bu mezarlarda ortaya çıkarılan buluntuların, dolayısı ile EDC kültürünün daha sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Yoncatepe 2000 yılı kazı çalışmalarının ana amaçlarından biri 1998-1999 kazı sezonunda ortaya çıkarılan ve yerleşmenin en yüksek kesiminde yer alan açmalarda izlenebilen EDC yapılarının niteliğinin ve planlarının ortaya çıkarılması olmuştur. Bunun yanında kalenin kuzey yamaçları üzerinde yer alan ve 1998-1999 yılı kazılarında beş adet oda mezarın ve 3 adet basit toprak gömünün ortaya çıkarıldığı nekropol alanında da kazı çalışmaları sürdürülmüştür.

1999 yılı çalışmalarında doğu, kuzey ve güney duvarları ortaya çıkarılan batı duvarı ise saptanamayan pithoslu depo odasındaki çalışmalara 2000 yılı kazı sezonunda devam edilmiş ve odanın batı duvarı saptanabilmiştir. Böylelikle 12.30 X 4.70 m ölçülerinde batı yönüne doğru hafifçe genişleyerek dikdörtgen bir plan veren depo odasının tümü ortaya çıkarılmıştır. 2.5 x 3.5 m ölçülerinde dikdörtgen bir plan veren bir ön girişten sonra 1.35 m genişliğinde bir kapı açıklığı ile girilebilen depo odası doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Yan duvarları yassı sal taşları ile yapılmış odanın duvar yüksekliği bazı bölümlerde 2.80 m'yi bulmaktaysa da gerçek yüksekliğinin 3 m olduğu anlaşılmaktadır. Bu odada omuzlarına kadar toprağa gömülmüş ve doğu-batı yönünde birbirilerine paralel üç sıra halinde yerleştirilmiş 13 adet pithos ortaya çıkarılmıştır. Bu pithosların hemen yakın çevresinde bazen pithosların omuzlarına yaslanmış şekilde çok sayıda, yonca ağızlı testi ve çanak bulunmuştur.

Depo odasının doğusunda, 1.35 m genişliğinde ve 1.10 m derinliğindeki bir kapı açıklığı ile ulaşılabilen yeni bir bölüm ortaya çıkarılmıştır. Henüz işlevi tam olarak saptanamayan bu oda planının büyük bölümü F7 açmasında izlenebilmektedir.

Yoncatepe 1998-1999 yılı kazı çalışmalarında akropolün kuzey eteğinde gerçekleştirilen sondajlarla 5 adet oda mezar, 3 adet basit toprak gömü ortaya çıkarılmıştı. 2000 yılı kazı sezonunda bu alandaki çalışmalar devam etmiş ve M5 mezarının hemen güneyinde

neredeyse bu mezar ile bitişik olarak inşa edilmiş, M6 olarak adlandırılan mezar odası ortaya çıkarılmıştır. Yüzeyin yaklaşık 1.5 m altından başlayan, M6 I olarak adlandırdığımız kısım, mezarın birinci bölümünü oluşturur. 5.80 x 170 m ölçülerinde doğu batı yönlü batı yönüne doğru daralan kabaca dikdörtgen bir plan gösteren bu bölümün üst örtüsü doğu kısa duvarının üzerine yerleştirilmiş iki adet sal taşı dışında tamamıyla çökmüştür. Mezar odasının yan duvarları bindirme tekniğinde yapılmıştır. Böylelikle dipte yaklaşık 1.70 m genişliğinde olan mezar odasının, üst örtüyü oluşturan sal taşlarının oturduğu noktadaki genişliği 1.35 m'ye indirilmiştir. Batıya doğru daralan ve batı kısa duvarı önlerinde genişliği 0.90-1.00 m'ye kadar düşen mezar odasına giriş de bu yönden yapılmıştır. Mezar odasına, batı kısa duvarında yer alan iki basamakla inilmektedir. Mezarın yan duvarları yassı kum taşı bloklarından büyük bir özenle yapılmıştır. Bu alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında özellikle girişi bölümünde ve basamaklar üzerinde yoğun hayvan kemiği tabakasına rastlanmıştır. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan kemiklerinin yanında köpek kafatasları ve bunlara ait kemikler de bulunmuştur. Bu bölümde ayrıca 4 adet insan kafatası ve dağılmış durumda bunlara ait kemikler ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda saptanan 10 adet köpek kafatası ve bunlara ait kemikler EDC için yeni bir gömü geleneğine işaret etmektedir.

M6 I olarak adlandırılan odanın güneydoğu yönde tabanına açılmış 2.75 m uzunluğunda, 1.30 m genişliğinde ve 2.17 m derinliğindeki bölüm ikinci bir mezar odasını, M6 II'yi oluşturur. Burada yeni bir mimari düzenlemenin ürünü olan iki katlı bir mezar odası yapısı karşımıza çıkmaktadır. İkinci bir mezar odası niteliğindeki bu bölüme, M6 I odasından dört basamakla inilebilmektedir. Bu bölümde yapılan kazı çalışmaları sırasında 5 adet köpek kafatasına ve bunlara ait kemiklere rastlanmıştır. Bunun yanında küçükbaş ve büyükbaş hayvan kemiklerine de yoğun olarak rastlanmıştır. Bu bölümde de kemiklerin büyük çoğunluğu basamaklar üzerinde veya çevresinde saptanmıştır.

İkinci mezar odasının kalkerli topraktan oluşturulmuş doğu duvarına açılmış 1.20 m genişliğinde ve mevcut yüksekliği 1.40 m olan bir açıklıktan üçüncü bölüme geçilmektedir. Burada mezar odasını kalkerli toprağa açılmış 2.20 m uzunluğunda ve 2.60 m genişliğinde kabaca yarım daire bir plan veren bölüm oluşturur. Bu bölüm içinde yapılan kazı çalışmalarında da 1 insan kafatası ile birlikte 5 adet köpek kafatası daha bulunmuştur. Bunun yanında yine küçükbaş ve büyükbaş hayvan kemiklerine rastlanmıştır. M6 mezarında diğer mezarlarda olduğu gibi çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan kemiklerine rastlanmıştır ve bunlar büyük olasılıkla ölüye kurban edilen hayvanlardan yapılan etli yemeklerin kalıntılarıdır. M6 Mezar odası

başta olmak üzere (Bu mezar odasında saptanan köpek kafatası sayısı 30 un üzerindedir) M5 ve M4 mezarlarında da yoğun olarak saptadığımız köpek gömüleri EDC'na özgü yeni bir gömü geleneğini yansıması bakımından ilginçtir. Bu kafatasları üzerinde İ.Ü. Veteriner Fakültesi Anatomi Anabilim Dalından Dr. Altan Armutak ve Dr. Vedat Onar'ın yapmış oldukları Osteo-Arkeolojik incelemelerin sonucunda köpeklerin çoban köpeği türünden oldukları, büyük bölümünün 5 yaşın üzerinde olduğu ve cinsiyetleri tek tek saptanmıştır.

Oktay Belli

Nagidos 2000 Kazı Çalışmaları

1998 yılından bu yana süren kazı çalışmalarında, Bozyazı'da Paşabeleni olarak adlandırılan tepede, altı ayrı mekanda yapılan kazılarda 90 adet sikke bulunmuş ele geçirilmiştir. Daha önceki yıllarda bulunmuş olan 100 adet sikkeden elde edilen sonuçlara göre yerleşimin İ.Ö. 5.yy'dan İ.Ö. 3. yy'a kadar iskan görüldüğü anlaşılmıştır. Nagidos'un tarihine açıklık getiren bir diğer veri de sur duvarlarıdır. İ.Ö. 5. yy'dan beri Paşabeleni tepesinin zirvesini çevreleyen sur duvarları son derece özenli ve başarılı bir mimari tarz izlerken, bu yıl iç sur ve dış sur arasında yapılan kazı çalışmalarında bu erken surun, izleyen iki yüzyıl içerisinde üç evre geçirerek, suru sağlamlaştırma veya teras oluşturma amaçlı tamir ve destekleme evreleri geçirdiği anlaşılmıştır. Tepenin güney yamacında yapılan çalışmalarda ise 10 basamaklı bir geçiş alanı ve yanında mekanları bulunmuştur. Basamakların ve mekan duvarlarının bu alanda yoğunlaşması ayrıca buluntuların niteliği tepenin bu kısmını agora olarak nitelememizi mümkün kılmaktadır. Yoğun olarak erken dönem seramiklerinin ve figürinlerinin ele geçtiği güney yamaçta bulunan kerpiç duvarlar bir depoya işaret etmektedir. Burada kazımızın en erken malzemesi olan İ.Ö. 8. yy'a ait pişmiş toprak figürinler ele geçmiştir. Bunlar adorant, savaşçı-binici veya kutsal alanlara bırakılan, boğa gibi, hayvan figürinleridir. En yakın paralelleri Samos'ta bulunmuştur. Bu şaşırtıcı değildir. Çünkü Nagidos da İ.Ö. 8. yy'da bir Samos kolonisi olarak kurulmuştur. Bu tarihlemeyi destekleyici bir diğer buluntu grubu da yine aynı mekanda ele geçmiş olan siyah ve kırmızı boyalı konantrik veya spiral daireler ile bezenmiş seramik parçalarıdır. Tepenin kuzey yamacında yapılan kazılarda ise harçlı bir tekne ve buradan su tahliye eden, son derece kaliteli bir künk sistemine de rastlanmıştır. Künklerin İ.Ö. 4./3. yy'a tarihlenmesi mümkündür. Önümüzdeki kazı sezonlarında bu sistem takip edilerek suyu aldığı ve ulaştırdığı son mekân da bulunmaya çalışılacaktır.

Serra Durugönül

Kelenderis 2000 Yılı Kazıları

Bu yıl ilk kez antik kentin akropolünü oluşturan yarımada'nın limana bakan kuzey terasında bir sondaja başlanmıştır. Sondaj için seçtiğimiz kısım, akropoldeki diğer teraslara göre daha az eğimli olan en alt terası üzerindedir. KK-KL 114 plankarelerinde, 5x5 m ölçülerindeki bu sondajda, yüzeyden ortalama 2.80 m inerek, ana kayaya ulaştık. -0.25 m kalınlığındaki üst tabakadaki ilk mimari kalıntılar yakın dönemleri temsil etmektedir. Ancak yaklaşık -0.30 m'den itibaren ortalama 2.50 m kalınlıktaki dolguda ise, tam plan vermeyen 3 yapı katına ait çeşitli duvarlar, çok sayıda seramik, cam ve az miktarda metal eşya parçaları bulunmuş olup, bunlar Akropoldeki olası yerleşmeler hakkında bir bilgi vermektedir. Bulduğumuz en eski tarihlenebilir seramik Kıbrıs Geç Geometrik Çağı'na ait bir vazo parçasıdır ve bu örnek yüzünden, Akropoldeki yerleşimin M.Ö. 7 yy başlarına kadar inebileceği anlaşılmıştır. Akropolde bulunan seramik içerisinde en yoğun ilk grubu ise, Erken Helenistik Dönem'e ait seramik parçaları oluşturur. Bunlar arasında özellikle "Batı Yamacı" vazolarının yoğunluğu dikkat çekicidir ve bu durum hem mezar, hem de Aşağı Şehirdeki sondajın buluntularıyla örtüşür. Yine burada, Geç Helenistik Çağ'a ait buluntuların azlığı da Aşağı Şehir ve mezarlarla benzerlik gösterir. En yoğun ikinci grubu ise, Roma İmparatorluk Çağı seramik ve cam parçaları oluşturur ki, özellikle güveçlerin, ticari amphoraların çokluğu dikkat çekicidir.

Levent Zoroğlu

Tarsus-Cumhuriyet Alanı 2000 Yılı Kazısı

Tarsus Müze Müdürlüğü başkanlığında yürütülen Cumhuriyet Alanı kazılarının bu yılki bölümünde, çalışmalarımızı daha çok, yayını planladığımız ön rapor projesine göre yürüttük ve bu bağlamda, Roma Evi olarak adlandırdığımız yapının mimarisi için soru işaretleri taşıyan kısımlarında küçük sondajlar açarak, yapının özellikleri hakkındaki bilgilerimizi yeniden değerlendirdik. Ayrıca caddenin gerisindeki Stoa'nın temel altı seviyesinde, bir kısmına 1999 kazıları sırasında rastladığımız yaklaşık 1 m²'lik bir alanı kapsayan oldukça tahrip görmüş bir zemin mozayığının tamamını ortaya çıkardık. Mozaikin geometrik bezekli bordürünün sınırladığı asıl panosunda, başından istakoz kolları çıkan bir genç kadın başı, olasılıkla Thetys betimlenmiştir. Yüz kısmı iyi korunmuş olan bu betimleme ile uzun zamandan beri ilk kez Tarsus'ta yeni bir mozaik zemin ortaya çıkarılmış bulunmaktadır.

Levent Zoroğlu

Patara 2000 Yılı Kazı ve Araştırma Sonuçları

Patara 2000 etkinlikleri kazı, yüzey araştırmaları ve koruma çalışmaları olmak üzere üç bölümde gerçekleştirilmiştir. Kazılar Tiyatro, Meclis Binası, Yer altı Oda Mezarları, yüzey araştırmaları Doğucasarı ve Tepecik'te, koruma çalışmaları ise Kent Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir.

Oturma sıraları tümüyle açılan tiyatrodaki, cavea üzerine sahne binasını da ortalayarak oturtulan bir Dionysos Tapınağı açığa çıkarılmıştır. Bu yapının önemi konumundandır ve benzerlerine Roma'nın Pompeius Tiyatrosu ile Cezayir'de ki Thamugadi Tiyatrosu'nda rastlanır.

Meclis Binası arka duvarına bitleştirilerek batıya uzanan Jüstinyan Suru önünde yapılan kazılarda, Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nden bir mermer lahit ele geçmiştir. Lahitin ön yüzünde beş, kısa dar yüzlerinde ise birer galibiyet kupası yer alır ve üzerlerinde hangi oyunlarda kazanıldığı yazılıdır.

Açılan iki yer altı oda mezarı, mimarisi ile ölü kültüne dair yeni bilgiler vermiştir. EHC ve ERD'ne tarihlenen buluntulardan portre özelliği gösteren bir terracotta büst ise oldukça ilginçtir.

Yüzey araştırmalarında kent surlarının Geç Klasik-EHD'de, güneyde Kurşunlu Tepe'yi kuzeyde ise Tepecik'i aşarak Liman'la birleştiği tespit edilmiştir. Bu da kentin dönem içerisindeki konumunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Fahri Işık

2000 Bergama Yortanlı Barajı Kurtarma Kazısı

Bergama'nın 18 km kuzeydoğusunda Paşa Ilıcası Mevkii'ne Bergama Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında yapılan kazı çalışmaları, 15 Mayıs-1 Aralık 2000 tarihleri arasında yapıldı. Kazıya çok sayıda değişik üniversitelerden uzman ve öğrenci katıldı. Çalışmalarımızı DSİ, Kültür Bakanlığı DÖSİM ve Philip Morris Sabancı Firması ekonomik anlamda desteklemektedir.

Yortanlı Barajı'nın gölet alanı altında kalacak olan Paşa Ilıcası ve çevresinde, yüzey araştırması ve kurtarma kazısı sonucunda bazı önemli buluntularla birlikte önemli sonuçlara ulaşıldı.

Mysia'lı ünlü hatip, P. A. Aristides'in *Hieroi Logoi* adlı eserinde site edilen *Allianoi* adındaki yerleşim merkezinin, kazı yaptığımız Paşa Ilıcası olduğundan hareketle, bu alanın Antik Çağ'da asklepion olarak kullanıldığı saptandı. Böylece Bergama'da ikinci bir

sağlık yurdunun varlığı tespit edildi. Dolayısıyla Anadolu'da yeni bir yerleşmenin lokalizasyonu yapılmış oldu. Ayvaz Ali'deki asklepieion'da Psikoterapi yapılırken, Alliano antik yerleşmesinde, Hydroterapi yapıyor olmalıdır. Üç yıldır yapılan düzenli kurtarma kazıları bu tezi destekleyecek mimari buluntular ve çok sayıda arkeolojik küçük eseri ortaya çıkardı. 2000 yılı kazıları, yaklaşık 31 bin m² yerleşim alanını, bunun 11 bin m² alanını thermal yapı kaplıyordu. Thermal yapıda gerçekleşen kurtarma kazılarında, yapının tam ortasında İlya Çayı'nın geçtiği dolayısıyla bu sorunun çift tonozla aşıldığı tespit edildi. Yerleşmenin antik çağdan bu yana değişik doğal afetlerle karşı karşıya kaldığı, ancak 47 C sıcak su kaynağından dolayı buranın tercih edildiği düşünülmektedir. Doğal afetler thermalin tonozlu salonlarını çok iyi bir şekilde korumuş ve günümüze sağlam gelmesine katkı sağlamıştır. 70 m uzunluğunda, yaklaşık 5 m yüksekliğinde son derece iyi korunmuş Kriptoportikos veya sütunları dışında tüm öğeleri bulunan frigidarium örnek gösterilebilir. Thermalin tonozlu mekanlarından birinde ortaya çıkarılan 1.60 m yüksekliğinde insitu ve sağlam kalan mermer Venüs/Nymphe heykeli ise 2000 yılı thermal buluntuları arasında en ilginç eserlerden biriydi. Yapının çevresinde yapılan kazılarda; caddeleri, sokakları, insulası, çeşmeleri, hastane yapısı, geçiş yapısı, kült yapısı, nekropoller yerleşmenin kısmen planı ortaya çıkarıldı. Ayrıca yerleşme ile diğer kentler arasındaki yollar saptandı.

Maymunsekizi Tepesi ve Koca Kuru tepesinde yapılan nekropol kazılarda ise kaçak kazılardan arta kalan çok sayıda mezar buluntusu müze envanterine kazandırıldı. Buluntular arasında çok sayıda heykeltıraşlık eseri, keramik, sikke, metal eser, cam eser tespit edildi.

Son derece önemli eserler veren yerleşmenin su altında kalmaması için bazı sivil toplum örgütleri tarafından etkin bir kampanya yapılmaktadır.

Ahmet Yaraş

Ankara Roma Hamamı Çalışmaları

1937-47 yılları arasında birtakım arkeolojik çalışmaların gerçekleştirildiği Ankara Roma Hamamı ören yeri, o tarihlerden itibaren yarım yüzyıl boyunca, yalnızca eser deposu olarak hatırlanmıştır. 1995 yılından itibaren Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürü İlhan Temizsoy başkanlığında başlatılan, tanzim, teşhir, restorasyon ve yayın çalışmaları ise; ören yerini bir açık hava müzesine dönüştürmeye yönelik olarak, günümüze kadar sürdürülmüştür. Bu amaçla ören yerinde dağınık durumda bulunan 900 civarında eser, Palaestra ve arka alanda teşhire sunulmuştur. Teşhir alanlarında, ziyaretçiler için gezi parkurları oluşturulmuş, çevre düzenleme çalışmaları da yapılmıştır. Ayrıca Palaestra'da bulunan, neredeyse tamamen dökül-

müş durumdaki antik kanalın restorasyonu da tamamlanmıştır.

Yine, ören yerinde bulunan kitabelerin yaklaşık 60 adedi, David French tarafından incelenmiş ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü tarafından yayına hazır hale getirilmiştir. Bu eserin 2001 yılı içinde basılıp, yayınlanması planlanmaktadır.

Arzulanan bir başka çalışma da, Uluslararası Yaz Okulu projesidir. Buna uygun olarak inşa edilen bir yapı ise tamamlanma aşamasına gelmiştir.

Bu çalışmalarla Roma Hamamı Ören yeri, bir açık hava müzesi görünümüne kavuşturulmuş olup, çalışmaların önümüzdeki yıllarda da sürdürülmesi düşünülmektedir.

İlhan Temizsoy-İzzet Esen

İznik Çini Fırınları Kazısı 2000 Yılı Çalışmaları

İznik Çini Fırınları Kazısı 2000 yılı çalışmaları, kent merkezindeki BHD kodlu kamulaştırılmış kazı alanında, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi öğrenci ve mezunları ile fakültemizin Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü'nden üç öğrenci ve diğer üniversitelerden uzmanların katılımı ile sürdürülmüştür.

Bu yılki çalışmalar toplam 14 plankarede gerçekleştirilmiştir (C7,C8,D7,E8,E9,E10,F7,F8, F9,G7,G8,G9, H7,H8). Bu plankareler içinde asıl çalışılan ve planlandığı şekilde yürütülenleri G8,G9,H7,H8,H9 plankareleridir. Diğerlerinde zemin yoklaması ve mimari sağlamlaştırma yapılmıştır.

BHD alanında 1999 yılında deprem nedeniyle yarım kalmış olan G8 ve G9 plankarelerinin kazısı öncelikle planlanmış olduğundan sistemli kazıya burada devam edilmiş ve bu iki plankarede -3.20 kotuna kadar ulaşılmıştır.

Bu plankarelerin güneyinde dikdörtgen bir oluşumun varlığı tespit edilmiş, bu alanın dikkatlice açılması sonucunda E8 plankaresinde de önceki yıllarda ortaya çıkarılan havuzun küçük bir tekrarı ile karşılaşılmıştır.

H7 ve H8 plankarelerinin 2000 yılı için hedeflenen genel eski kota kadar açılma işlemi tamamlanmıştır. Çalışılan alanların büyük bölümü geç dönem çağdaş moloz tabakasıdır ve karışmış toprak olup stratigrafi tayinine imkan vermemektedir. Bu nedenle kazımız için çok önemli olan ve alanın güney kesiminde stratigrafiye ışık tutacağını sandığımız bu plankarelerin kesit çizimlerinin tamamlanması mümkün olmuştur.

Dördü bakır sikke olmak üzere 14 envanterli eser ile birlikte 132 envanterli etütlük buluntunun ayrıntılı çizimleri ile fişleri hazırlanarak dosyalanmıştır. Buluntulardan 8 tanesinin alçı ile tümlemesi yapılmıştır. 264 çeşitli boyda torbalanmış ve etiketlenmiş

etütlük malzeme de tüm buluntularla birlikte İÇFK damgalı sandıklarında listeleriyle birlikte teslim tutanağı ekinde İznik Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Bakanlık uygunu ile kazıya katılan TÜBİTAK Uzmanı Dr. Füsün OKYAR tarafından 2000 buluntularından seçilen etütlük buluntu fragmanları ile fırın ve artığı numuneleri tutanak düzenlenerek Müze tarafından analizleri yapıp sonuçları Kazı Başkanlığı'na iletilmek üzere kendisine teslim edilmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı uygulamaları doğrultusunda Müze denetiminde yapılan inşaat temel hafriyatı bağlamında Selçuk İlköğretim Okulu yeni bina temel hafriyatı Müze'nin talebi üzerine izlenmiş, mimari buluntuların rölevaleri yapılarak rapor eki olarak teslim edilmiştir.

Ara Altun

Erzurum Kalesi Kazıları, 2000

İlk kuruluş tarihi tam olarak bilinmeyen Erzurum Kalesi'nin tarihsel ve kültürel gelişimini ortaya koymak amacıyla, Erzurum Müzesi adına, Prof.Dr. Cevat Başaran'ın başkanlığında, arkeolojik kazılar başlatıldı. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji, Tarih ve Sanat Tarihi Bölümleri elemanlarınca Eylül 2000 ayı içerisinde gerçekleştirilen kazıda; kalenin içinde belirlenen 5x5 m'lik açmalarda çalışıldı. -2, -3 m koduna kadar inilen çalışmalarda, Geç Döneme ait kesme taştan yapılmış sur duvarı ve ev kalıntıları, atık su kanalları ve bir evin mutfağına ait tandır ortaya çıkarılırken, çok sayıda sırlı ve sırsız çanak-çömlek parçası, pipo ve değişik boyutlarda demir top güllerine rastlandı.

Cevat Başaran

Konya – Karaman İleri Yüzey Araştırmaları 2000

Bu dönem Konya- Karaman yüzey araştırmaları, T.C. Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni, Selçuk Üniversitesi'nin maddi desteğiyle, başkanlığında, Arş.Gör. Dr. Özdemir Koçak, Arş.Gör. Dr. Güngör Karauğuz ve Doktora Öğrencisi Mehmet Kurt ve Bakanlık Temsilcisi Kocaeli Müzesi arkeologlarından İlker Tepeköy'den oluşan bir ekip tarafından 18.09.2000 – 29.09.2000 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmalarımız Konya'nın, Karatay, Selçuklu ve Meram merkez ilçeleri ile Emirgazi, Karapınar ve Ereğli gibi Konya Ovası'nın doğusunda bulunan ilçelerinde sürdürülmüştür. Karaman ilinde ise daha çok Konya il sınırının üzerindeki yerleşimlere ağırlık verilmiştir. Geçen yıl Karaman'ın kuzeyinde Konya Ovası'nın merkezinde yer alan Karadağ'ın kuzeyinde Kızıldağ'daki Hartapuş anıtı çevresinde yaptığımız

çalışmaları bu yıl Karadağ'ın zirvesindeki Hartapuş yazıtı çevresi ve dağın güneyinde ovada bulunan köyler üzerinde gerçekleştirdik. Şimdiye kadar Kızıldağ ve Karadağ'daki anıtsal yazıtlarla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Özellikle 1997 den bu yana bölgedeki yerleşimler sistematik bir şekilde araştırılmaktadır. Bu araştırmalarda, Karadağ'ın çevresini halka gibi saran Kızıldağ, Süleymanhacı, Kaşoba, Kissecek, Demirkent, İslıhisar I- II, Kılbasan ve Dinek höyükleri gibi M.Ö. II. binin bilinen höyüklerinin yanında, Karadağ'ın kuzeydoğusunda Eğilmez yamaç yerleşmesi ilginç bir M.Ö. II. bin yerleşmesi daha incelenmiştir.

Bu yılki Karapınar çalışmalarımız daha çok Kıcıkışla, Alitepesi ve Bursal tepeler gibi DÇ'nın yoğun varlığı görülen yerleşimlerde olmuştur. Ancak Kızılhöyük ve Tilkili, İşlik, Hotamış Keşveli gibi yoğun KÇ ve İTÇ kültürlerini yansıtan yerleşmeler de ziyaret edilmiştir.

Bu çalışmaların önümüzdeki yıl da sürdürülmesinin yararlı olacağı düşüncesindeyiz ve çalışmalarımız devam edecektir.

Hasan Bahar

2000 Yılı Karadeniz Bölgesi Yüzey Araştırmaları

1986 yılından beri başkanlığımızdaki bir ekip tarafından Orta Karadeniz kesiminde sistematik yüzey araştırmaları sürdürülmektedir. Şimdiye kadar Amasya'nın Merkez İlçe, Taşova, Suluova, Göynücek, Hamamözü, Gümüşhacıköy, Merzifon; Samsun'un Havza, Vezirköprü, Ladik; Ordu'nun Merkez İlçe, Ulubey, Mesudiye kısmen de Gürgentepe; Tokat'ın Merkez İlçe, Erbaa, Zile, Pazar, Turhal, Reşadiye, kısmen de Niksar, Almus, Artova ilçelerinde çalışılmıştır.

2000 yılında Arkeolog Nesrin Özsait, Ar. Gör. Abdullah Dündar, Eskiçağ Tarihçisi Arif Gökçek, öğrencimiz Zekeriya Demir'den oluşan ekibimize Bakanlık Temsilcisi olarak Ankara Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi'nden Arkeolog Mehtap Ateş katılmıştır.

Bu yıl 17-31 Temmuz 2000 tarihleri arasında Ordu'nun Kumru, Amasya'nın Merkez İlçe, Suluova ve Merzifon ilçelerinde çalışılmıştır. Çalışmalarımız kendi imkanlarımızın yanı sıra, Kumru Kaymakamlığı ve sınırlı olarak da Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'nca desteklenmiştir.

Ordu İli'nin Kumru İlçesi'nin Samur, Karaçalı ve Ayvalı Mahalleleri ve Aşağı Damlalı Kasabası, Ballık, Akçadere, Karaağaç, Yukarı Damlalı Kasabası, Tekke, Çatık, Şenyurt, Balı, Esence, Kadıncık, Gökçeli, Kayabaşı, Pesküden (Kuşkayası-Şelale), Söğlük Tepesi, Kurban Tepesi, Kırkızlar-Düzova, Boyacılı ve Fırınönü yaylaları mümkün olduğunca

araştırılmıştır. Çoğu yeri ormanlık ve yeşil bitki örtüsüyle kaplı olan Kumru ilçesi araştırmaları güç şartlarda gerçekleşmiş, fakat iyi sonuçlar alınmıştır,

Bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: Kumru İlçesi'nin Samur mahallesinde 1 tümülüs; Karaçalı mahallesinde Cebecioğlu Tepesi'nde 1 tümülüs ve onun kuzeybatı eteklerinde 1 İTÇ yerleşmesi; Ayvalı Mahallesi'nde M.S. 4. yy'a ait miltaşı parçası bulduk.

Ballık Köyü'nde, içinde su çıkan doğal bir mağarayı inceledikten sonra Aşağı Damlalı Kasabası Ecelli Mahallesi'nde RÇ'na ait bir kaya mezarı, Kayadibi yerleşmesi (İTÇ) ve bir Ortaçağ mezarlığı; Akcadere Köyü'nde Kel Tepe (İTÇ), Kuşnafak Kalesi (İTÇ); Karaağaç Köyü'nde Kayadibi yerleşmesi (İTÇ), HÇ-RÇ'na ait bir kaya mezarı; Tekke Köyü Aşağı Alan Mahallesi'nde RÇ'na ait kayaya oyulmuş beş tane lahit teknesi; Şenyurt Köyü'nde oldukça tahrip edilmiş, RÇ'na ait iki kaya mezarı; Balı Köyü'nde Erik Dibi Mevkii'nde Alancuk Tepesi (İTÇ); Esence Köyü'nde Taşbaşı (İTÇ) yerleşmeleri ile Fırınönü Yaylası'nda Karga Tepesi tümülüsünü bularak inceledik.

Boyacı yaylasında Kumru ile Korgan İlçeleri arasında, Canik Dağları üzerinde, Belalan Köyü Başı'nda (=Apsut Başı) eski bir yolun kalıntısını tespit ettik. 400-500 m kadar izlediğimiz bu yol sonra, şimdiki Korgan yolu ile birleşiyor. Bu kesimden sonra yolun taşlarının söküldüğünü tahmin ediyoruz. Eni 2.20-2.50 m arasında değişen ve iri taş kaplamalı olan bu yolun Kabeira'yı (= Niksar) Pharnakia'ya (=Fatsa kesimi) bağlayan önemli bir yol olduğu düşüncesindeyiz. Önümüzdeki yıl bu kesimi daha ayrıntılı olarak araştıracağız.

Amasya Araştırmaları:

Amasya'nın Suluova ve Merzifon ilçelerinde de kısa bir süre çalıştık. Suluova'da daha önce tespit ettiğimiz Aşıtepesi çevresinde oldukça tahrip edilmiş bir M.Ö. I. binyıl yerleşmesi daha bulduk.

Merzifon'un Kayadüzü Kasabası'nda daha önce tespit ettiğimiz Üçtaş Tepesi ile Gökçebağ'daki Elma Tepesi'ni yeniden inceledik.

Kırtan fazla yerleşme tespit ettiğimiz Merzifon'daki araştırmalarımızı bu yıl sonuçlandırmak düşüncesindeyiz.

Mehmet Özsait

Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları, 2000

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi adına, Üniversitemiz Araştırma Fonu'nun maddi desteği, Yalvaç Belediye Başkanlığı'nın katkılarıyla başkanlığımız altında Arkeolog Nesrin Özsait, Ar. Gör. Dr. Özdemir Koçak, Arkeolog Mustafa Bilgin, öğrencimiz Bedir Ali Kurt

ve Bakanlık temsilcisi Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi uzmanlarından Çetin Arslan ile oluşan bir ekiple 11-27 Eylül 2000 tarihleri arasında Isparta Merkez İlçe, Atabey, Gönen, Yalvaç ve Şarkikaraağaç ilçelerinde yüzey araştırması yapılmıştır.

Isparta Merkez İlçe'de Aliköy'de Derbent (HÇ ve RÇ), Kağrı Başı Yolu (RÇ, GR); Senirce Köyü'nde Yassıdağ (RÇ, GR) yerleşmesiyle semerdamlı, RÇ'na ait bir kaya mezarı; Bozanönü Köyü'nde Araplar Mezarlığı (RÇ, OÇ), Ada Mevkii (HÇ + RÇ), 1 doğal mağara ile RÇ'na ait 2 kaya mezarı; Gönen İlçesi'nde Mehmet Dede Tepesi'nde (HÇ + RÇ), Eski Gönen'in de Geç RÇ yerleşmeleri tespit edilmiştir.

Yalvaç İlçesi'nin Çamharman Köyü'nde Örentepe (İTÇ+RÇ), Ören (GR), Kuzucu (GR), Deper (GR), Dumlu Höyük (İTÇ+RÇ+Roma mimari elemanları) Örençayır (GR), En Çayırı-Kiremitlik (RÇ+GR); Sücüllü Kasabası'nda Teknepinar'da önceden bulduğumuz SN ve İTÇ 1-2 yerleşmelerine ek olarak SKÇ, HÇ ve RÇ yerleşmelerini; Kuyupınar Mevkii'nde RÇ-GR; Ayvalı Köyü'nde önceden tespit ettiğimiz Ayvalı Höyük'te İTÇ 2 yerleşmesine ait keramikler bulmuştuk. Şimdi bu höyük'te OTÇ ile HÇ ve RÇ yerleşmelerini, yine Ayvalı'da Ortaköy mevkiinde Roma+Geç Roma yerleşmelerini tespit ettik.

Yalvaç'ın Özgüney Kasabası'nda Men Tapınağı'nın bulunduğu Karakuyu Tepesi'nin yakın çevresinde önceki araştırmamızda Abeş Bayırı mevkiinde RÇ ve GRÇ'na ait buluntular veren üç yerleşme (I-III); yine Özgüney'in 5 km kadar batısında Tanrı Memiş (HÇ +RÇ) yerleşmelerini de tespit etmiştik.

Yalvaç'ın 20 km güneydoğusunda yer alan Dedeçam Kasabası'nı da araştırdık. Buradaki Dedeçam Höyük - Kır Kuyusu'nda önceden bulduğumuz İTÇ 1 ve İTÇ 2 yerleşmelerine ek olarak HÇ ve RÇ yerleşmelerini tespit ettik. Ayrıca çevredeki araştırmamızda önceden tanıdığımız Büyük Ören'in (RÇ-GR) kuzeybatısında Çobançeşme İTÇ, HÇ ve RÇ yerleşmelerini tespit ettik.

Henüz sonuçlandıramadığımız araştırmalarımıza önümüzdeki yıl da devam etmek düşüncesindeyiz.

Mehmet Özsait

İstanbul Üniversitesi Avrasya Arkeoloji Projesi Kapsamında Kazakistan ve Kırgızistan Araştırmaları

Yöreyi, müzelerde yer alan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında bulunmuş malzemeyi tanımak ve bu çalışmaları gerçekleştiren üniversite, enstitü ve bu kurumlara bağlı bilim adamları ile İstanbul Üniversitesi'nin ilgili kurumlarının ortaklaşa yürütebilecek-

leri arkeoloji projelerini planlamak amacı ile gerçekleştirilen araştırma gezisi 01-30 Eylül 2000 tarihleri arasında yapılmıştır. İ.Ü. Araştırma Fon Saymanlığının UP-21/07032000 no'lu proje desteği ile gerçekleştirilen çalışmaya, İ.Ü. Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Oktay Belli başkanlığında Eskiçağ Tarihi Öğretim Elemanı Erkan Konyar (M.A.), Tarih Bölümü Ar. Gör. Orhan Doğan (M.A.) ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ar. Gör. Anıl Yılmaz (M.A.) katılmıştır.

Kazakistan Çalışmaları: Ekibimiz Kazakistan'ın Türkiye Kültür Ateşeliği'nin katılımıyla, Kazakistan Bilimler Akademisi, Farabi Üniversitesi Tarih Bölümü, Ortalık/Merkez ve Arkeoloji Müzeleri yetkilileri ile bölgenin arkeoloji potansiyeli ve bu çerçevede gerçekleştirilebilecek çalışmalar üzerine bilimsel toplantılar gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Ortalık/Merkez Müzesi ve Arkeoloji Müzesi'nde bulunan "Altın Adam" ve çeşitli eserler üzerinde fotoğraf çekimi ve çizim çalışması yapılmıştır. Yine bu toplantılarda alınan bilgiler doğrultusunda Almatı kentinin 43 km doğusunda yer alan Esik'te bulunmuş "Altın Adam"ın kurganı ve çevresinde kazıyı bizzat yapan arkeologların rehberliğinde bir yüzey araştırması yapılmıştır. Eski bir Türk mezarlığını barındıran Esik'te 750 hektarlık bir alan içinde 27 büyük 55 küçük kurgan tespit edilmiştir. Çapları 12 m ile 25 m arasında değişen kurganların yükseklikleri , 3 ile 8 m arasındadır.

12 – 16 Eylül 2000 tarihleri arasında Türkistan-Yesi kentinde bulunan Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi ile daha önce gerçekleştirilen protokol çerçevesinde, Türkistan Bölgesinde arazi çalışması yapılmıştır. Ahmet Yesevi'nin M.S. 12. yy'da yaşayan hocası Arslan Baba'nın türbesinde, OÇ'ın önemli kentlerinden Otrar'da, Kuyruklu Kala ve Altın Kala höyüklerinde belgeleme çalışması yapılmış ve bu alanlarda Kazakistan Bilimler Akademisi tarafından gerçekleştirilen arkeolojik kazılar yerinde görülmüştür.

Türkistan'ın en büyük özelliği; M.S. 13. yy'da yaşamış büyük Türk düşünürü ve bilim adamı Ahmet Yesevi'nin türbesini muhafaza ediyor olmasıdır. Türbe 1876 yılında Rus generali Çernayev'le başlayan bir süreçte, 1951-53 yılları arasında Özbekler, 1970 yılında ise Kazaklar tarafından restore edilmiştir. Ahmet Yesevi Türbesi'nde, 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından başlatılan restorasyon çalışmaları tamamlanarak, 19-21 Ekim 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türkistan'ın kuruluşunun 1500. yılı şenlikleri çerçevesinde, Cumhurbaşkanımız sayın Ahmet Necdet Sezer tarafından açılışı yapılmıştır.

Kazakistan-Türkistan/Cambul'da Ayşe Bibi ve Balacı Hatun türbelerinde de incelemelerde bulunulmuştur.

Karahanlı Sultanı Nasr bin İbrahim'in eşi Ayşe Bibi'nin pişmiş topraktan inşa edilmiş türbesinin kubbesi ve üst kısımları yıkılmıştır. Yapı, günümüzde camlı bir konstrüksiyon ile koruma altına alınmıştır. Ayşe Bibi Türbesi'nin hemen yanında bulunan Balacı Hatun'un tuğladan yapılmış kare planlı türbesi yükseltilmiş giriş cephesi ile geleneksel Türk mimarisinin özelliklerini taşır. Yapının yıkılmış olan üst örtüsü orijinaline sadık kalınarak restore edilmiştir.

Kırgızistan Çalışmaları: 16 – 30 Eylül 2000 tarihleri arasında projenin Kırgızistan ayağı gerçekleştirilmiştir. Kırgızistan'da, Bilimler Akademisi, Merkez Müzesi, Milli Üniversite ve Kırgız-Türk Manas Üniversitesi ile çalışmalar yürütülmüştür. Kırgız-Türk Manas Üniversitesi ile İ.Ü. arasında gerçekleştirilebilecek olan arkeoloji projeleri için ön görüşmeler yapılmıştır. Kırgızistan Milli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Başkanı Dr. Kubat Tabaldiev rehberliğinde bölgede yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Yüzey araştırması çerçevesinde Bişkek'in 40 km doğusundaki Burana'da, Burana yerleşmesi Minaresi ve Açık Hava Balbal Müzesi'nde incelemelerde bulunmuş, fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir.

Türk Tarih Kurumu'nun bir süredir Alay Bölgesi'nde yaptığı kazı alanlarına teknik olanaksızlıklar ve güvenlik nedeniyle gidilememiştir.

Bişkek'in güneydoğusunda yer alan Chu Vadisi'ndeki Sütlu Bulak mevkiinde, İskit, Hun, Gök –Türk, Mogol dönemi gömülerini barındıran kutsal mezarlık bölgesinde saha araştırması yapılmış, İskit mezarlarının ve Esterliklerin ortaya çıkarıldığı Kırgızistan Milli Üniversitesi ile Alman arkeologlar tarafından gerçekleştirilen kazı alanlarında da incelemeler yapılmıştır.

Issık Gölü'nün güneybatısında Orta Kırgızistan'da yer alan ve eski bir Türk mezarlığı olan Songöl'e de gidilmiştir. Songöl, deniz seviyesinden 3700 m yüksekliğindeki Tanrı Dağları'nın 3400 m yüksekliğindeki yaylaları ile çevrelenmiştir. Gölün kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan kurganlar genellikle kuzey-güney doğrultusunda sıralanmışlardır. Ulaşılması çok güç bu yüksek bölgede Türk Tarih Kurumu tarafından gerçekleştirilen kazılarda, kurganların en büyüğü, yöre halkının tepkisini çekmemek için açılmamış, ancak büyük denebilecek bir başka kurganda kazı çalışması yapılmış, fakat mezar odası bulunamamıştır. Ne yazık ki, bu önemli kurganın tahrip olduğu görülmektedir.

Songöl'ün kuzey doğusunda Tanrı Dağları'nın uzantısındaki Aladağlar'ın kuzey eteklerinde bulunan Koşkar Bölgesi, son yıllarda bulunan Gök-Türk kaya resmi ve yazısı ile Gök-Türk mezarlarıyla tanınmaktadır. Kırgızistan Milli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ile sap-

tanan Gök-Türk kaya resimleri ile yazısı, mezar ve Balbalların bulunduğu alanlarda, bizzat yüzey araştırmalarına katılan arkeologlar ile birlikte detaylı bir yüzey araştırması daha yapılmıştır. Daha önce yayınlanmamış bu Gök -Türk eserleri tek tek yerinde görülüp, belgelenmiştir.

Son olarak ileriki yıllarda yapılması düşünülen araştırmalara malzeme toplamak amacıyla Issık Göl'ün kuzey kıyılarında saha çalışmaları yapılmış ve Çolpan Ata'da yer alan Arkeoloji Müzesi'nde bulunan malzeme üzerinde çalışılmıştır.

Avrasya Arkeoloji Projesi çerçevesinde gerçekleştirilen Kazakistan ve Kırgızistan çalışmaları, İ.Ü.'nin ve bilim adamlarının bölgeye verdiği önemi ve gösterdiği hassasiyeti belirtmesi açısından oldukça yararlı olmuştur. Bugüne değin bölgede, Türk bilim adamları tarafından tarih ve dil bilimi konularında bireysel çalışmalar yapılmasına karşın, arkeoloji ve sanat tarihi alanlarındaki ekip çalışmalarının yetersizliği göze çarpmaktadır. İ.Ü. tarafından gerçekleştirilen bu ve bunun gibi arkeoloji çalışmalarının sayısının artması, hem bu alanlardaki yetersizliği ortadan kaldıracak, hem de Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde arkeoloji ve sanat tarihi konularında faaliyet gösteren kurum ve kişiler ile koordinasyonumuzu güçlendirecektir. Yapmış olduğumuz bu önemli ve geniş kapsamlı araştırmalar sonucunda elde ettiğimiz bilgi ve deneyimler doğrultusunda, bilim kurulu üyelerimizden Anıl Yılmaz'a "Türk Dünyası'nda Balbalların Dağılımı" doktora konusu verilmiştir.

Oktay Belli

2000 Yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bulunan Urartu Baraj, Gölet ve Sulama Kanallarının Araştırılması

1987 yılından beri Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu baraj, gölet ve sulama kanallarını araştırmaktayız. 2000 yılında, terör dolayısıyla daha önceki yıllarda gidemediğimiz Van'ın güney ve güneydoğusundaki bölgelerde çalışmalarımızı sürdürdük. Bu yüzden saptamış olduğumuz 11 adet sulama tesisi, çalışmalarımızın ne denli verimli olduğunun bir göstergesidir. Türk-İran sınırında saptamış olduğumuz Yukarı ve Aşağı Embi Barajlarının varlığını son 7 yıldan beri bilmemize karşın, bir türlü gidip çalışmamıştık. M.Ö. 8. ve 7. yy'lara ait olan barajlar, Türk-İran sınırını oluşturan dağların hemen batı eteğinde yer almaktadır. Doğa tahribatının dışında, barajların duvarları bozulmadan günümüze değin varlığını korumuştur. Ünlü Mengene Dağı'nın (3700 m) güney eteğinde yer alan Mengene Sulama Kanalı M.Ö. 7. yy'a aittir. Sulama kanalı OÇ'da onarım görmesine karşın, son 85-90 yıldan beri artık çalışmamaktadır. Başkale bölgesinde saptamış olduğumuz Yukarı Kelekom, Aşağı Kelekom, Kale-nur, Albayrak, Atlılar, Yukarı Bedengöl ve Aşağı Bedengöl Göletleri, M.Ö. 7. yy'a aittir. Çatak bölgesinde yer alan Şehnagöl Barajı ise M.Ö. 8. yy'a aittir. Böylece son 14 yıldan beri Doğu Anadolu ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde saptamış olduğumuz 79 adet baraj, gölet ve sulama kanalı, Doğu Anadolu'yu bir "Barajlar Bölgesi" durumuna getirmiştir.

Oktay Belli

Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu 2000 Yayımlandı

Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler (TAY) Projesi'ni hazırlayan ekip, günümüze kadar Paleolitik/Epi-paleolitik (1996), Neolitik (1997), Kalkolitik (1998) dönem yerleşmelerini toplu olarak tanıtan klasörleri yayımlamış ve bu tahribat raporu ile de yeni bir adım atmıştır.

O. Tanındı ve M. Özbaşaran tarafından hazırlanan rapor, Marmara ve Ege bölgelerinde incelenen toplam 340 yerleşme yerinin günümüzdeki durumunu belgelemektedir. Kapak renginin siyah olarak belirlenmesine yol açan inceleme sonuçlarına göre, çoğu tarım

yüzünden olmak üzere, yapılaşma, definecilik ve yol yapımı gibi nedenlerle eski yerleşmelerin neredeyse tümü tahrip edilmektedir. Ayrıca rapordaki resimlerden tren istasyonu, kanal yapımı ve kum ocağı açılması gibi projelerle de bazı höyüklerin kısmen ya da tümüyle yok edildiği anlaşılmaktadır.

Enstitü olarak, Türkiye arkeoloji değerlerinin ortaya çıkarılması yolundaki bu çalışmaların daha ileri boyutlara götürülmesi ve öneminin anlaşılmasından yanayız.

Arkeolojide Bilgisayar Kullanımı

Bültenimizin geçen sayısında, Eskiçağ Bilimlerinde İnternet kullanımı üzerine genel bilgiler vermiştik. Bu sayıda konumuz "Arkeoloji'de bilgisayar kullanımı". Konu başlıklarından birçoğu Eskiçağ Bilimleri içindeki diğer disiplinler için de geçerli uygulama alanlarını kapsamaktadır.

Ana konu dışında, yararlı olabilecek farklı birkaç web sitesini de yerimiz ölçüsünde tanıtacağız.

Arkeolojik bir kazının tekrar edilebilme olasılığı yoktur. Kazı başladıktan ve malzeme gün ışığına çıktıktan sonra, objeler yerinden alınır, incelenir, sergilenir, artık orijinal "kontekst" sonsuza dek değişmiştir. Ümit edebileceğimiz tek şey "kontekst" in iyi kaydedilebilmiş olmasıdır.

Haritacılık ve Arkeoloji

Kontekst'i anlamlandırabilmek, objelerin arazideki konumlarını bilmekle olur. Bu da kazı alanının haritasının yapılması ile sağlanır. Bilgisayarlar bu alanda önemli işlev görürler. Harita çizimi için geliştirilmiş bazıları ticari, bazıları da de parasız programlar vardır.

Bunların Web adreslerine örnekler verelim;

<http://www.clarklabs.org/main.htm> Idrisi32 coğrafi analiz ve görüntü işleme programının tanıtım sayfası.

<http://www.fao.org/giews/english/windisp/windisp.htm> FAO'nun uydu görüntülerini ve haritalarını analiz eden ve işleyen programı; parasızdır. Arkeoloji haritalarında da kullanılabilir.

<http://www.goldensoftware.com/home.htm> Golden Software'in harita çizim programlarının adresi.

<http://www.microimages.com/main1.htm> Microimages Inc.'in kartografya, görüntü işleme ve geospatial analiz programlarının sayfası.

<http://thoth.sbs.ohio-state.edu/osumap/> Ohio State Üniversitesi'nin OSUMAP adlı harita analiz programının web sayfası.

<http://www.uni-koeln.de/~al001/basp.html> Bonn Archaeology Software Package, parasız dağıtılan, alan çalışmasına yönelik program paketi.

<http://www.archaeology.usyd.edu.au/VISTA/> Arkeolojide uydu teknolojileri, Sydney Üniversitesi Arkeolojide Bilgisayar Laboratuvarı'nın sayfası

<http://www.sonic.net/~trollhei/survsoft.html> Yukarıda örnek verilen türdeki programların linklerinin yer aldığı sayfa.

Bilgisayar yardımı ile çizim

Bilgisayar, çizim ile uğraşan herkes için geniş olanaklar sağlamıştır. Kuşkusuz, bu Arkeoloji için de geçerlidir. CAD (Bilgisayar Destekli Çizim) ile ilgili birkaç adres;

<http://www.reading.ac.uk/AcaDepts/la/Arch/cad.html> Arkeolojide CAD kullanımı sayfası

<http://www.cadalog.com/> AutoCAD için shareware programlar arşivi.

<http://www.fbe.unsw.edu.au/Learning/AutoCAD/> Sydney Üniversitesi'nin online AutoCAD kullanım kılavuzları.

Visualizasyon ve rekonstrüksiyon

Bilgisayarlar, üç boyutlu modeller oluşturarak kazı alanı, mimari buluntular veya objelerin yorumlanması, eğitimde veya sunumda kullanılması konularında arkeolojiye katkı sağlarlar.

http://www-oi.uchicago.edu/OI/DEPT/COMP/Site_Modelling.html Oriental Institute

Arkeolojik Yerleşim Modelleme sayfası, genel bilgiler için yararlı bir kaynak.

http://www.learningsites.com/Support_pages/4archist.htm Kazı, eğitim, yayın ve veri analizinde sanal gerçeklik sayfası.

<http://www.photomodeler.com/exarcly.htm> Photo Modeler Pro Software, üç boyutlu model oluşturma programı.

<http://perso.wanadoo.fr/pixelle/paestum-eng.htm> Paestum'daki Hera Tapınağı'nın rekonstrüksiyonu.

<http://caa.soton.ac.uk/CAA94/Kotsakis/> Bir Tunç Çağı yerleşiminin rekonstrüksiyonu.

http://www-oi.uchicago.edu/OI/DEPT/COMP/GIZ/MODEL/Giza_Model.html Gize platosunun bilgisayar modeli.

Veri arşivleri

Önceleri sadece arkeolojik yerleşimlerin, anıtların kayıtlarının tutulması için yararlanılırken, şimdi görüntülerin arşivlenmesi amacıyla da veritabanları oluşturulmaktadır.

<http://csanet.org/archive/adap/> ADAP Archaeological Data Archive Project'in sayfası.

<http://csanet.org/archive/csaarchive/> CSA CAD Archive.

<http://ads.ahds.ac.uk/ahds/> Archaeology Data Service Arkeolojide Bilgisayar Web sitesi.

<http://www.archaeology.usyd.edu.au/VISTA/syllabus.htm> Arkeolojide veritabanı yönetimi ve coğrafi bilgi sistemleri sayfası, online kurs.

<http://www.suat.demon.co.uk/iadb/iadb.htm> SUAT, Tümleşik Arkeoloji veritabanı sistemi; kontekst verileri girişi, iskeletlerin kaydedilişi, stratigrafik matriks.

<http://odur.let.rug.nl/~arge/General/newlinks.html> Avrupa için arkeoloji kaynakları kılavuzu.

<http://www.cobb.msstate.edu/dig/> Antik Yakınoğu buluntuları üzerine bir veritabanı.

<http://www.archaeology.usyd.edu.au/resources/software/idea/index.html> IDEA (Integrated Database For Excavation Analysis) Kazı Analizi için tümleşik veritabanı.

<http://catal.arch.cam.ac.uk/acw/> Multimedia Kazı Raporları.

Arkeoloji eğitiminde bilgisayar

Bilgisayarlar, eğitimde eğiticiye de öğrenciye de geniş olanaklar sağlamıştır. Arkeoloji ve diğer Eskiçağ Bilimlerinde de bu olanaklar, gittikçe artan yoğunlukta kullanılmaktadır. Bilgisayar yardımı ile sanal kazı ve yüzey araştırması simülasyonu eğitim için önemli bir katkıdır. Yukarıda sözü edilen diğer konu başlıklarının tümü de öğretme ve öğrenenin işini kolaylaştırmaktadır. Sanal gerçeklik, üç boyutlu modelleme, mimari kalıntıları ve objeleri kavramada önemli bir yardımcıdır. Bu konuya örnek web adreslerimiz;

<http://www.gla.ac.uk/Inter/Computerpast/archtlt/homepage.html> İngiliz Hükümeti'nce finanse edilen arkeoloji eğitimi projesi, software kaynağı.

<http://hca.ltsn.ac.uk/> Arkeoloji, Eskiçağ Bilimleri ve tarihçiler için, öğretim ile ilgili uygulamaların geliştirilmesine yönelik bir merkez.

Arkeolojide istatistiksel veri analizi ve arkeometride bilgisayar uygulamaları, daha teknik konular olduğundan bunlarla ilgili adreslere burada yer verilmemiştir.

Birkaç yararlı adres

<http://www.calle.com/world/> Dünyadaki şehir ve kasabaların, ülkelere göre sıralanmış ve haritaları ile bağlantılandırılmış rehberi. Önce ülke seçildikten sonra, o ülkeye ait alfabetik indeksten yer adı seçilerek, o yerleşmenin, enlem, boylam ve haritadaki konumuna ulaşılabilir.

http://www.asiaminor.com/search_engine/static/Social_Sciences/Archaeology/ Türkiye için oluşturulmuş bir "arama motoru" nun arkeoloji alt başlığı.

http://www.ukans.edu/history/index/europe/ancient_rome/E/Roman/RomanSites*/Topics/Resources.html Roma dönemi ile ilgili kaynaklar kılavuzu, Kansas Üniversitesi'nin "arama motoru" ve konu başlıkları sayfası.

<http://www.metu.edu.tr/home/wwwmuze/> ODTÜ'nün TAÇDAM sayfası.

<http://www.metu.edu.tr/home/www863/arkhe/> Arkeoloji Öğrencileri Birliği'nin sayfası, Türkçe.

<http://mezopotamya.tripod.com/> Çeşitli arkeoloji metinleri ve makaleleri başlıklı Türkçe bir sayfa.

Üstün Çelikler

ENSTİTÜ'DEN

Enstitü Kitaplığından Haberler

Geçen sayımızdan bu yana Enstitü kitaplığını geliştirme yönündeki çalışmalar hızla devam etmiştir. Enstitümüz şu anda yoğun bir kitap değiş-tokuşu (exchange) yürütmektedir ve yurtdışında Alman Arkeoloji Avrasya Şubesi, Alman Arkeoloji Genel ve Karşılaştırmacı Arkeoloji Komisyonu (Kommission für Allgemeine und Vergleichende Archäologie des Deutschen Archäologischen Instituts), Alman Arkeoloji Enstitüsü Eskiçağ Tarihi ve Epigrafi Komisyonu (Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts), Avusturya Arkeoloji Enstitüsü (Österreichisches Archäologisches Institut), Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (Institut d'Etudes Anatoliennes-Georges Dumézil), Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (British Institut at Archaeology at Ankara), Romen-Germen Merkez Müzesi (Römisch-Germanisches Zentralmuseum), Tell Aviv Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü; yurtiçinde ise Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Konya Selçuk Üniversitesi olmak üzere toplam 11 kurum ile yayın alış-verişi içerisinde.

Gün geçtikçe yayın değiş-tokuşu yaptığımız kurumların sayısını artırarak kitaplığımızı büyütmek amacındayız.

Geçtiğimiz yıl içerisinde, destek gördüğümüz yerli yayıncılardan, Ege Yayıncılık ve Tombak Dergisi'ne teşekkür ederiz. Her yıl olduğu gibi özel şahısların da kitaplığımıza bağışları oldu, burada özellikle Prof. Dr. Manfred Korfmann'a ve Sayın Semuh Adil'e teşekkür ederiz.

Enstitü binasının restorasyon çalışmalarının bitmesinin ardından, şimdi sıra kitaplıkta tasnif çalışmalarının başlatılması ve kitapların tümünün fişlenip bilgisayar ortamına aktarılmasına gelmiştir. Bu aşamalardan sonra, kitaplığımız genel kullanıma açık olan bir kütüphaneye dönüştürülecektir.

Enstitü Kitaplığına Yeni Gelen Yayınlar

Kitaplar:

Alp, S., *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük*, Ankara, 1991.

Alp, S., *Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri/Hethitisch Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük*, Ankara, 1991.

Alp, S., *Beitraege zur Erforschung des hethitischen Tempels*, Ankara, 1993.

- Anlağan, T., *Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kaseler ve Kabartmalı Kaplar*, İstanbul, 2000.
- Başaran, S., *Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyonu/Restorasyonu*, İstanbul, 2000.
- Belli, O., *Doğu Anadolu Urartu Sulama Kanalları/Urartian Irrigation Canals in Eastern Anatolia*, İstanbul, 1997.
- Belli, O., *The Anzaf Fortresses and the Gods of Urartu*, İstanbul, 1999.
- Belli, O.(Ed.), *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, İstanbul, 2000.
- Belli, O.-V. Sevin, *Nahçıvan'da Arkeolojik Araştırmalar*, İstanbul, 1999.
- Camp, J.M., *The Athenian Agora*, London, 1986.
- Çevik, N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Ankara, 2000.
- Çilingiroğlu, A., *Urartu Tarihi*, Bornova, 1994.
- Demir, A., *Through the Ages Antakya*, İstanbul, 1996.
- Delemen, İ., *Anatolian Rider-Gods*, Asia Minor Studien 35, Bonn, 1999.
- Dörner, F.K., *Nemrud Dağı'nın Zirvesinde Tanrıların Tahtları*, Ankara, 1999.
- Donbaz, V., *Ninurta-Tukulti-Assur*, Ankara, 1976.
- Egg, M.; Chr. Pare; *Die Metallzeiten in Europa und im Vorderen Orient*, Mainz, 1995.
- Eren, M., *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletleri IV*, Ankara, 1988.
- Erkanal, A., *Anadolu'da Bulunan Suriye Kökenli Mühürler ve Mühür Baskıları*, Ankara, 1993.
- Erzen, A., *Doğu Anadolu ve Urartular/Eastern Anatolia and Urartians*, Ankara, 1992.
- Erzer, A., *İlkçağ Tarihinde Trakya*, İstanbul, 1994.
- Feld, O.- U. Peschlow (Ed.), *Studien zur Späetantiken und Byzantinischen Kunst 1-3*, Bonn, 1986.
- Friedrich, J., *Hethitisches Elementarbuch I*, Heidelberg, 1940.
- Friedrich, J., *Hethitisches Elementarbuch II*, Heidelberg, 1946.
- Friedrich, J., *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1952.
- Hassel, E.J., *Die Münzen der römischen Republik im Römisch-Germanischen Zentralmuseum*, Mainz, 1985.
- İnan, A., *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Ankara, 1992.
- Jestin, R., *Tablettes Summeriennes De Suruppak*, Paris, 1937.
- Kinal, F., *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara, 1998.
- Kilian-Dirlmeier, I., *Das Mittelbronzezeitliche Schachtgrab von Aegina*, Mainz, 1997.
- Knell, H., *Die Nike von Samothrake*, Darmstadt, 1995.
- Kramer, S.N., *Tarih Sümer'de Başlar*, Ankara, 1998.
- Ksenophon, *Sokrates'ten Anılar*, (Çev.C.Şentuna), Ankara, 1997.
- Ksenophon, *Yunan Tarihi*, (Çev. S.Sinanoğlu), Ankara, 1999.
- Lyons, A.S.; R.J. Petrucelli, *Çağlar Boyu Tıp*, İstanbul, 2000.
- Mansel, A.M., *Side*, Ankara, 1978.
- Martini, W., *Die Archaische Plastik der Griechen*, Darmstadt, 1990.
- Morkholm, O., *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri* (Çev. O. Tekin), İstanbul, 2000.
- Plutarkhos, *Marcus Antonius*, (Çev.M.Özaktürk), Ankara, 1992.
- Roller, L.E., *In Search of God the Mother*, California, 1999.
- Rumscheid, F., *Küçükasya'nın Pompeisi Priene Rehberi*, İstanbul, 2000.
- Seneca, *Ahlaki Mektuplar-Epistulae Moralis Kitap I-XX*, Ankara, 1992.
- Serdaroğlu, Ü., *Aşağı Fırat Havzasında Araştırmalar 1975*, Ankara, 1977.
- Sevin, V., *Van/Karagündüz*, İstanbul, 1996.
- Sevin, V., *Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı*, İstanbul, 1999.
- Sevin, V., *Anadolu Arkeolojisi*, İstanbul, 1999.
- Sevin, V., *Yeni Asur Sanatı I/Mimarlık*, İstanbul, 1999.
- Smith, R.R.R., *Hellenistic Sculpture*, London, 1991.
- Şahinbaş-Erginöz, G., *Hititlerde Anatomi ve Tıp*, İstanbul, 1999.
- The Cambridge Ancient History Volume I Part 1*, Cambridge, 1970.
- The Cambridge Ancient History Volume I Part 2*, Cambridge, 1971.
- The Cambridge Ancient History Volume II Part 1*, Cambridge, 1973.
- The Cambridge Ancient History Volume II Part 2*, Cambridge, 1975.
- Thilly, F., *Felsefe'nin Öyküsü I.cilt-Yunan ve Ortaçağ Felsefesi*, İstanbul, 2000.
- Tuna, N.; J. Öztürk (Ed.), *Ilısu Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1998 Yılı Çalışmaları*, Ankara, 1999.
- Ural, Ş., *Bilim Tarih*, İstanbul, 2000.
- Uzel, T., *İambuslar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektup'lar*, Ankara, 1994.
- Uzel, İ., *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*, Ankara, 2000.
- Yıldız, N., *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara, 2000.

Süreli Yayınlar

Anatolica XXVI 2000.

Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan 29, 1997 - 31, 1999.

Bilim ve Ütopya 77, 2000.

Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi II, 1994 - VI, 1999.

Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi IV, 1988 ve VI, 1992 - IX, 1998.

Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi VIII, 1992 - XIV, 1999.

Epigraphica Anatolica 32, 2000.
Eurasia Antiqua 4, 1998 – 5, 1999.
Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums
41/1, 1994 – 47/2 1999.
Pontus Septentrionalis I, 1998 – II, 1999.
Studia Troica 1, 1990 - 9, 1999.
Tombak 34, 2000.

Armağan ve Kongre Yayınları

Semra Ögel'e Armağan, Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları,
İstanbul, 2000.
XXXIV. Uluslar arası Assyroloji Kongresi, Ankara, 1998.
Uluslararası 1. Hititoloji Kongresi Bildirileri 1990,
Ankara.

Hazırlayan: Metin Alparslan

Üyelerimizden

Prof. Dr. M. Taner Tarhan, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi
Dekanlığına; Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu E.Ü.
Edebiyat Fakültesi Dekanlığına ve Prof. Dr. Güven
Arsebük Türkiye Bilimler Akademisi üyeliğine seçil-
mişlerdir.

Prof. Dr. Veli Sevin Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Rektör Yardımcılığı ve Güzel Sanatlar Fakültesi De-
kanlığı görevini; Prof. Dr. Oktay Belli İstanbul Üni-
versitesi Rektör Danışmanlığı görevini yürütmektedir.
M.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim
Dalı'ndan Yard. Doç. Dr. Kemalettin Köroğlu Do-
çentliğe yükseltilmiştir.

"Türk" Adını Alabilmek İçin Olağanüstü Genel Kurul ve Olağanüstü Bir Süreç

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü adını, "Türk Eskiçağ
Bilimleri Enstitüsü" olarak değiştirmek için 8 Mayıs
2000 tarihinde yapılan Olağan Genel Kurul'da karar
alınmıştı. Ancak bu işlemin yapılabilmesi için tüzük-
te de bir düzeltmenin gerekli olduğu belirtilmiştir.
Bunun üzerine 23 Ağustos 2000 tarihinde Olağanüstü
Genel Kurul toplanarak istenen değişiklikler yapılmış
ve İçişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Bu arada
hazırlanan 12 nüshadan oluşan yazışma belgeleri ve
tüzük defalarca Kaymakamlık, Emniyet Müdürlüğü
ve Enstitü arasında mekik dokunmuş, sonuçta bu pro-
sedürün zor bir yolda devam etmesi sağlanmıştır.

Enstitünün Uluslararası Projeleri

Eski Anadolu'da Kültürel Süreklilik ve Değişim

Bülten'in geçen sayısında duyurduğumuz, 2002
yılında Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün İstanbul'daki
merkezinde yapılacak "Eski Anadolu'da Kültürel

Süreklilik ve Değişim" üst başlığı altında toplanan
projelerden birincisi olan "Değişimi Tanımlama,
Anadolu ve Yakın Çevresinde Tunç Çağı'ndan Demir
Çağı'na Geçiş" konulu uluslar arası yuvarlak masa
toplantısı için programlı çalışma süreci başlatılmıştır.
Bettina Fischer, Hermann Genz, Eric Jean ve
Kemalettin Köroğlu'ndan oluşan 4 kişilik organizasy-
on komitesi, önce birinci sirkülerde duyuru yapmış,
gelen cevaplara göre de ikincisi sirkülerde, daha çok
E-Posta kanalıyla yapılacak tartışmalarda grupların
oluşması için muhtemel katılımcıları ve konularını
tanıtmıştır. Belli guruplar oluşmuş ve yazışmalar
başlamıştır.

Doğu Akdeniz Ülkeleri Arasında Tarih ve Arkeoloji Konusunda İşbirliği

Doğu Akdeniz ülkeleri arasında tarih ve arkeoloji
konusunda yakın işbirliğini ve ortak çalışma ortamını
oluşturmayı amaçlayan bir proje hazırlanmaktadır.
Kronolojik olarak çeşitli devreleri kapsayacak bu
proje çerçevesinde, belirli aralıklarla bilimsel toplan-
tılar yapılması ve *Levant Herald* adlı bir dergi
çıkartılması öngörülmektedir.

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Borusan Holding A.Ş.'nin Desteğiyle Daha da Güçlü

Borusan Holding A.Ş., Yönetim Kurulu Başkanı
Sayın Asım Kocabıyık'ın öncülüğünde eğitim ve
kültür alanında yapılan atılımlara Enstitümüze verilen
destekle bir yenisini daha eklemiştir. Enstitümüz
binasının restorasyonu için yaptıkları katkı yanında,
yıllık giderlerimiz de bundan böyle Borusan Holding
tarafından karşılanacaktır.

Ayrıca Dr. Turhan İtil: Enstitü'nün çalışmaları için
önemli miktarda maddi destek sağlamıştır.

Kendilerine teşekkürü zevkli bir görev saymaktayız.

Enstitü Yayınları

Tekin, O., *Eskiçağda Para, Antik Nüsmizmatiğe Giriş*, İstanbul 1998³.

Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul 2000³.

Dürüşken, Ç., *Eskiçağda Spor, İstanbul 1995*. Sponsor: Efes Pilsen.

Demiriş, B., *Eskiçağda Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul 19982. Sponsor: Scrikss.

Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağda Tıp, İstanbul 1996*. Sponsor: Mustafa Nevzat İlaç San. A. Ş.

Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağda İstanbul (Byzantion)*, İstanbul 1996. Sponsor: Raks.

Çete, İ., *Geçmiş Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul 1996.

Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 1997. Sponsor: Erol Makzume.

Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağda Dokuma*, İstanbul 1997. Sponsor: Penelope Dokuma San. ve Tic. Ltd. Şti.

Çokay, S., *Eskiçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul 1998. Sponsor: MESA Madeni Eşya San. A. Ş.

Savaş, Ö. S., *Hitit Hiyeroglif Yazıtlarında Tanrı, Şahıs ve Yer Adları*, İstanbul 1998, (Bilimsel Seri I).

Köroğlu, K. (Ed.), *5. Yılında Yumuktepe; The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul 1998, (Kazı Monografisi: I).

Dinçol, A. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996) / International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul 1999, (Bilimsel Toplantılar Serisi: I), Sponsor: Harun Yılmaz.

Dinçol, B., *Eski Önyasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul 1999. Sponsor: Mehmet Akgül, Tepum A. Ş.

Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, (Baskıda).

Kitap İsteme Adresi

Ege Yayınları

Aslanyatağı Sokak, Sedef Palas Apt., No.35/2

Cihangir 80060 İstanbul

Telefon: (212) 249 05 20 - 244 32 09 Faks: (212) 249 05 20

e.mail: aboratav@tayproject.org

Enstitü Evinden Haberler

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, restorasyonu tamamlanan Tarlabası Bulvarı'ndaki evine taşındı. Evin giriş katı bir mutfak ve iki tuvalet, birinci katı bir arşiv odası ve sekreteryaya, ikinci katı kütüphane, üçüncü katı konferans salonu ve başkan odası; iki oda ve banyo-tuvaletten oluşan dördüncü katı ise misafirhane olarak düzenlenmiştir. Ayrıca girişin altında bulunan bir mekan, fotoğrafhane olarak ayrılmıştır.

Bilimsel bir projeyi yürütmek üzere, üç kişilik ekibi ile birlikte İstanbul'da bulunan Dr. Isabella Caneva Enstitümüzün ilk konukları olarak onbeş gün süre ile misafirhanede kalmışlardır.

Enstitü evinin girişi, restorasyondan sonra.

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Bülteni Sayı: 11 (Ocak 2001)

Editör: Kemalettin Köroğlu

Editör Yardımcısı: Meltem Alparslan

Baskı: Ege Yayınları

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayınlanır. Ücretsizdir.

Yazışma Adresi:

Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tur Sokak, No.4

80060 Beyoğlu-İSTANBUL

E mail: kkoroglu@marun.edu.tr

doganmel@istanbul.edu.tr

Tel-faks: (0 212) 5140397